

CONTEMPORARY NON-OBSERVANT JEWS

During most of Jewish history, public Shabbos desecration was rare and was usually a one-time occurrence, when a merchant accepted goods that came on Shabbos. The Jewish community dealt with such transgressions severely.¹ In those days, a *mumar* was usually a Jew who had converted to Christianity. Thus, the Rishonim frequently discuss issues such as whether a Kohen who returns to the fold can perform the Priestly Blessings.²

1 שו"ת רבינו גרשום מאיר הגולה (סימן ט):

"ישראל שפסק דמים לסוס בשבת וקבלו והכניסו לרשותו...הואיל ואיסור קל הוא ואיסור שבות הוא צריך ללקות מכות מרדות מדרבנן, ואם יעלו דמי מכירת סוס על דמי לקחתו שקלינן ויהיבין לעניים, כדי שלא יהא חוטא נשכר ואם אותו מקום פרוץ לענין מילי דשבת לפי שתראו החמורו עליו, כדי לעשות סייג לתורה ולגדור גדר".
משמע מכאן ועוד הרבה תשובות של הראשונים שהעם לא היה פרוץ בחילול שבת. וכן משמע בשבולי הלקט.

שבולי הלקט (ענין שבת סימן ס):

"...מצאתי בשם רבינו חננאל ז"ל מי שהדליק את הנר בערב שבת אחר שקיעת החמה הרי זה חייב מלקות אם הדליק בשוגג ואם ידע שזה אסור והדליק את הנר אחר שקיעת החמה היו קונסין אותו ואם לא קבל היו מהרימין אותו ומנדין אותו ונמנעין מלדבר עמו אפילו קרוביו ואם דברו עמו קרוביו הן שרויין עמו בנדוי עד שיעשו תשובה וגו'".

ומביא שם מעשה של סוחרים שנשבר אחד מאופני העגלה מחוץ לעיר ונשארו עם הסחורה "עד שתקונה וכשבאו בקהל היו הקהל יוצאין מבית הכנסת בליל שבת ולא נתנו הקהל להם שלום ולא הניחום ליכנס שחירת לבית הכנסת כדי שלא יקחו אחרים מהם קל וחומר לומר כך וכך עשו פלוני ופלוני כדי שלא יפרוץ בגדר יותר פרצה גדולה לחלל שבת בזדון ובאחד בשבת באו לבית הכנסת לקבל עליהם דין וגזרו עליהם לצום ז' שבועות נ' ימים רצופים חוץ משבתות וראשי חדשים להשלים נ' ימי המעשה בצומות ובמלקיות".

2 שו"ת רבינו גרשום מאיר הגולה (סימן ד):

"וששאלתם על עסק כהן שנשתמד כיון שעשה תשובה ראוי לעלות לדוכן ולישא את כפיו, ואף על גב דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה [והאי] כיון שנשתמד חילל את קדושתו כיון שהזר חזרה קדושתו ולא פקעה ליה קדושתו שנאמר לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים, ואומר: כי אם אכלו בתוך אחיהם ותנן הרי אלו כבעלי מומין חולקין ואוכלין בתרומה ובקדשי קדשים, אלמא יש בהם קדושה ותרי הן ככהנים בעלי מומים ואסורים בזונה וחללה ואסורים ליטמא למתים כשם שבעלי מומין אסורין וראוי לישא את כפיו כבעל מום שאף על פי שיש בו מום נושא את כפיו וקורא בתורה ראשון שאם אי אתה אומר כן אמאי תנא הרי הן כבעלי

All this began to change at the beginning of the Haskalah Movement at the turn of the nineteenth century. At that time, Shabbos desecration began to proliferate, until the majority of Ashkenazic Jews were no longer Shabbos observant. As Sephardic Jews were expelled from their Moslem home countries following the declaration of the State of Israel, many of them also became irreligious.

In many communities around the globe, the majority of synagogue congregations were no longer keeping Shabbos. This led to a significant change in the status of these Shabbos violators, since their transgressions were committed as a result of ignorance or for concerns for their livelihood. In the late nineteenth century and early twentieth century, for example, most American Jews who began violating Shabbos did so simply because they could not find jobs otherwise; whereas later in the century, many violated Shabbos because they had been brought up with no concept of Shabbos observance. Some Jews were still living in neighborhoods where significant segments of the population were still Shabbos observant, but others were brought up without even this. Many people retained enough awe of Shabbos not to break Shabbos in the presence of their rabbi and the like. Below, we will deal with the halachic parameters of all of these scenarios.

A. THE מוֹמֵר לְתַאבּוֹן

In the previous chapter, we explained that a מוֹמֵר לְהַכְעִים (spiteful apostate) is a Jew who violates the Torah on an ideological basis. However, one who violates Shabbos (or does other transgressions) for reasons of personal pleasure or convenience is categorized as a מוֹמֵר לְתַאבּוֹן.

מוֹמֵר לְתַאבּוֹן נִפְסְלוּ מִן הַכְהוֹנָה אִלָּא שְׂמַע מִיְהוָה דַּתְנָן—תְּנָן, וְדִלָּא תְנָן—לֹא תְנָן. וְכִי תִימָא הָא דִקְתָּנִי הֲרִי הֵן כְּבַעְלִי מוֹמֵר מִשּׁוּם דְּכַהֲנִים שְׂשִׁימְשׁוּ בְּבֵית חוֹנִיו דְּלָאוּ עֲבוּדָה זְרָה הִיא אַבְל לְעֲבוּדָה זְרָה נִפְסְלוּ מִן הַכְהוֹנָה הָא אִיפְלִגוּ בַּה רִבְנָן בְּמִשְׁתַּחֲוָה לְעֲבוּדָה זְרָה דַּתְמַר הַמִּשְׁתַּחֲוָה לְעֲבוּדָה זְרָה, ר"ג אִמְר: קִרְבְּנֵי רִיחַ נִיחוּחַ [וְרֵב שֵׁשֶׁת אִמְר: אֵין קִרְבְּנֵי רִיחַ נִיחוּחַ] וְלַעֲנִין עֲבוּדַת הַקְּדוּשׁ אִיפְלִגוּ הָא לְכֹל מִיָּלֵי לֹא אִיפְלִגוּ לְעֵלוֹת לְדוּכָן וְלִקְרוֹת בְּתוֹרָה רַאשׁוֹן. וְאִם תִּמְרָם וְשִׁמּוּ אֵת שְׂמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' הֲרִי כַהֲנִים מְבַרְכִים לְיִשְׂרָאֵל וְהַקְּב"ה מְסַכִּים עַל יְדֵיהֶם וְיָמֵי שְׁעוֹב לְהַקְדוּשׁ ב"ה [הַקְּב"ה] עוֹזֵב אוֹתוֹ וְאִינוּ מְסַכִּים עַל יְדוֹ שְׂנֵאמַר וְעוֹזְבֵי וְהִפְרִי אֵת בְּרִיתִי וְגו' וְהִרָה אִפִּי וְגו', כִּבְר הוּא כְּתוּב עַל יְדֵי נְבִיאִים שׁוֹבֵב אֵלֵי וְאִשׁוּבָה אֵלֵיכֶם וְכֹאן כִּיֹּן שֶׁשֶׁב קִבְּלוּ הַקְּב"ה וְמִסַּכִּים עַל יְדוֹ בְּבִרְכָתוֹ. הַלֵּכךְ אֵין רֵאִיה לֹא מִן הַמְּקָרָא וְלֹא מִן הַמִּשְׁנָה לְפִסּוּלוֹ אִלָּא שִׁישׁ לֵנו סִיּוּעַ מִן הַמְּקָרָא וְמִן הַמִּשְׁנָה שְׂלֵא לְפִסּוּלוֹ שְׂנֵאמַר: לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֵת עַמִּיתוֹ בְּאוֹנָתָה דְּבָרִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אִם הִיָּה בְּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֵאמַר לוֹ זְכוּר מַעֲשֶׂיךָ הַרְשׁוּנִים. וְאִם תִּמְרָם לֹא יַעֲלֶה לְדוּכָן וְלֹא יִקְרָא בְּתוֹרָה תַּחֲלִיה אֵין לְךָ אוֹנָה גְדוּלָה מְזוּ וְעוֹד נִמְצְאָת אֹתָהּ מוֹרְפָה יְדֵיהֶם שֶׁל בְּעַלֵי תְשׁוּבָה".

אבל עיין בשו"ת בעלי התוספות (סימן ג) שהולק.

According to Rav Moshe Feinstein, American Jews who violated Shabbos by going to work, but who were otherwise observant, were in this category of מוומר לתאבון.³

In the absence of knowing what a person's motivations are, we presume that they are motivated by non-ideological reasons (making him only a מוומר לתאבון) and not by a desire to rebel against Hashem.⁴

According to Rav Ovadia Yosef, the wine that was touched by such Jews remains kosher.⁵ In fact, the challenge to earn a livelihood is so great that several Rishonim consider that one who transgresses out of concern for his livelihood to be an *o'nes* (a faultless transgressor).⁶

Many of the responsa of Rav Moshe Feinstein dealing with this issue concerning a generation that had arrived on American shores from

3 שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ה סימן ה):

"ולפי זה בעובדא זו שידוע להראין שרק בחלול זה שמתפלל במייקראפאן הוא מחלל שבת שהוא לתאבון פרנסתו, יש טעם שלא לפסולו כמומר גמור אלא כמומר לתאבון וגו'".

ואף על פי שכותב שם על מי שרק עובר עבירה אחת וכותב עוד שם שרוב הטעמים של האיסור להשתמש במייקראפאן בשבת הם מדרבנן, מכל מקום משמע מדבריו שכל חילול שבת לשם פרנסה נקרא תאוה [מומר לתאבון] ולא להכעיס. וזה חידוש דין בנוגע ליהודים של זמננו לפימה שכתוב בבית יוסף.

בית יוסף (יורה דעה סימן רסח):

"ותמיהני עליו דמאי לתאבון שייך בחזר ועבד עבודה זרה דלא שייכא לתאבון אלא בגול ועריות ומאכלות אסורות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן (מכות דף כג ע"ב) ועוד דלא חילקו בין לתאבון ולהכעיס אלא באחת משאר מצוות אבל עבודה זרה שהמודה בה ככופר בכל התורה וכן המחלל שבת בפרהסיא הרי הם כגוים".

בשו"ת מלמד להועיל יש עוד סניף להקל.

שו"ת מלמד להועיל (חלק א סימן כט):

"עוד יש סניף להקל דבזמננו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועושה תועבה ביד רמה ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כיון דבעונותינו הרבים רובם פורצים הגדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך ואינו צריך לעשות כצנעה, ופרהסיא שלו כצנעה, ואדרבה הריאים קרואים בזמננו פרושים ומובדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ".

4 שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ה סימן ה):

"ואף שלא ידוע לנו כוונתו [של המחלל שבת] יש לנו תלות שהוא רק לתאבון כל זמן שלא ידוע לנו שהוא מצד כפירה כמו שתולין בכל העבירות... משום דלא איתרע החזקת כשרות על יותר ממה שראינו שהיה לתאבון".

5 שו"ת יביע אומר (חלק א יורה דעה סימן יא):

"וידעתי בבירור בהיותי במצרים, כי הרבה מן האנשים הללו [שעובדים ביום שבת לצורך פרנסתם], כצאתם מן העבודה, נוהרים שלא לחלל שבת, וכן אינם מעשנים בשבת, וכיוצא באלה, וחלק מהם מתפללים בשבת במנין ראשון, כדי להספיק להגיע למקום עבודתם בזמן, ובמסותרים תבכה נפשם על מה שהם מוכרחים לחלל השבת לצורך פרנסה. ובאנשים הללו נראה לעניות דעתי ברור שאפשר להקל במגעם ביין. וכמו שכתוב בשו"ת ידי דוד קראסו (חלק אבן העזר סימן יג דף ריח ע"ד), שלדעת הרמב"ן ורבינו יונה והריב"ש יראת ממון חשיב אונס, ואינו עושה יין נסך במגעו. עיין שם".

6 הרמב"ן ורבינו יונה והריב"ש המוזכרים ביביע אומר (חלק א יורה דעה סימן יא סעיף קטן יח). אבל מצד שני, עיין כף החיים (יורה דעה סימן קטן סעיף קטן סג) שיראת איבוד פרנסתו לא מיקרי אונס כי יש לו לבטוח בון ומפרנס לכל. עיין שם היטב.

European backgrounds and arrived as at least nominally Orthodox and Shabbos observant. Today, however, there are a considerable number of Jews who are more than one generation removed from their Orthodox roots. Their situation serves as additional grounds for being lenient, as we shall see in the next section below.

We will see in the upcoming sections that there are additional reasons to consider that contemporary, unaffiliated Jews do not fit in the traditional category of *מומר להכעיס*.

B. *TINOKOS SHENISHBU*—ACTING THROUGH IGNORANCE

Someone who rejects Judaism out of ignorance is not a *mumar*. We saw above that the *Rambam* and others held that the children of Karaites were considered to be like *tinokos shenishbu* (those who were brought up in non-Jewish captivity).⁷ Such Jews were considered as having had no choice in the matter of their non-observance as they were brought up with mistaken or anti-Torah values.⁸

Rav Yaakov Ettlinger, the *Aruch L'Ner* (1798–1871), was the first to comment that when Shabbos violators attend synagogue services or make Kiddush, they are indicating that they do recognize that Hashem created the world.⁹ However, several generations after he wrote this, it became increasingly clear that even those Jews who did not make Kiddush simply did not know better. Today, most authorities agree that this concept of *tinokos shenishbu* applies to the non-observant Jews of

7 רמב"ם (הלכות ממרים פרק ג הלכה ג):

"אבל בני התנענים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה".

ועיין לעיל (פרק ג חלק F) שהבאנו חולקים על הרמב"ם בנוגע להקראים ותיירצנו שם שכל זה בנוגע להקראים עצמם ולא לעצם המושג, היינו, שאפשר להחשיב את מי שגדלוהו על טעותם להיות כתינוק שנשבה.

8 רמב"ם (הלכות ממרים פרק ג הלכה ג):

"הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם".

9 שו"ת בנין ציון החדשות (חלק ב סימן כג):

"ויש בהם שמתפללים תפלת שבת ומקדשים קדושי היום ואחר כך מחללים שבת... שהמפור בשבת כופר בבריאה ובבורא וזה מודה על ידי תפילה וקידוש".

our generation, at least for those living in the Diaspora. See footnote¹⁰

70 רוב פוסקים פסקו כשיטת הבנין ציון לדון כתינוקות שנשבו חילונים של זמננו שהדיחו אותם ונולדו במצבם בלי תורה ומצוות. הנה רשימה חלקי של פוסקים שנראים שהלכו בעקבות פסק הבנין ציון:
 הרב יוסף שאול נטנאון [1808–1875] (הובאו דבריו בתשובת הרב דוד צבי הופמן לקמן)
 הרב שמשון רפאל הירש [1808–1888] בספר "Collected Writings":
 "They are products of their culture and are not to be held accountable for what they are."
 הגאון מהר"ם ש"ת [1828–1905] בשו"ת בית יצחק (חלק ב מורה דעה בקונטרס אחרון סימן כג ואבן העזר חלק ב סימן סה).
 מהרש"ם [1835–1911] בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קכא וחלק ו סימן ד) וסיים בתשובה השנית:
 "ומכל מקום בפותחים החנויות בשבת קדש שנודע הדבר בבירור, קשה להקל".
 הרב דוד צבי הופמן [1843–1921] בשו"ת מלמד להועיל (אורח חיים סימן כט):
 "הגיד לי הרב מו"ה משולם זלמן הכהן ז"ל בשם הגאון בעל שואל ומשיב שכתב, שהאנשים הדרים באמריקא ומחללים שבת בפרהסיא, אינם נפסלים על ידי חילול שבת שלהם, מפני שהם כתינוקות שנשבו בין הגוים".
 רבי חיים עזר גרודונסקי [1863–1940] שו"ת אחיעזר (חלק ג סימן כה):
 "אולם מה שיש לצדד בזה כיון דהורגלו בכך ורובם ככולם כן לא משמע להו איסור פתיחת חנויות בשבת והוי כקושר ומתיר, וכיוצא בזה כתוב בשו"ת בנין ציון סימן כג לפושעי ישראל שבזמננו לא ידענו מה אידון בהו אחרי שבעונותינו הרבים פשתה הבהרת לרוב עד שברובם חלול שבת נעשה כחיתר אם לא יש להם דין אומר מותר שרק קרוב למזיד הוא ויש בהם שמתפללים תפלת שבת ומקדשים קדוש היום ואחר כך מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן וכו' ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהם אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת שדומין ממש לצדוקין וכו' והם כתינוקות שנשבו לבין העכו"ם".
 ועיין עוד שו"ת אחיעזר (חלק ד סימן ג וסימן לו).
 ויש לציין שהבנין ציון סיים שהמחמיר תבא עליו ברכה וכן באחיעזר ומלמד להועיל אבל בשו"ת בית יצחק (חלק ב יורה דעה סימן כג) ובשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קכא) הביא סברות הבנין ציון בגדר עיקר הלכה ולא כקולא בעלמא.
 הרב אהרן וואלקין [1864–1940] זקן אהרן (חלק א יורה דעה סימן נה).
 הרב אברהם יצחק קוק [1865–1935] באגרות רא"ה (חלק א מכתב קלח). שם כתב על גודל הפיתויים של זמננו ושלכן דורינו אנוסים הם.
 וכן כתב הרא"י קוק (אגרות הרא"ה חלק א עמוד קא) [כשלושה חדשים אחרי עלייתו ארצה] "שרבים מרעועי הדעות שבדורנו הם קרובים לאנוסים" אבל אחר כך כתב באגרות רא"ה שהם אנוסים ממש (חלק א עמודים קע וקעא מחודש אייר תרס"ח):
 "הם אנוסים גמורים וחלילה לנו לדון אונס כרצון". ואף על פי שב"על במוותינו חללים" (מאמרי הרא"ה עמוד 98) הגדיר את חברי 'השומר' הנהרגים כשוגגים, ולא כאנוסים, אפשר דשאני חברת השומר דהם התנגדו ליהדות במיוחד. ומכל מקום אפילו אותם אנשים קרא להם שוגגים ולא מזידים. [ובהמשך נביא דעות היותר מחמירות על יהדות הארץ—ופה רצינו להעיר שאפילו על יהדות הארץ כתב לקולא הרב קוק, כל שכן על יהדות על הגולה].
 הרב משה כלפון [1874–1950] בשו"ת שואל ונשאל (חלק ג ס רטז).
 החזון איש [1878–1953] בספר חזון איש (יורה דעה סימן א סעיף קטן ו):
 "וכמו כן אותן שאבותיו פרשו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר וגו".
 וברור ממה שכתב לעיל באותו קטע שהכוונה שהוא נחשב לתינוק שנשבה.
 חזון איש (יורה דעה בסימן ב סעיף קטן טז):
 "אין הדין [של מורדין] נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה כמה שירדנו מגעת".
 מעשה איש (חלק ב עמוד פח):
 "עוד המשיך ואמר [החזון איש] צועקים 'שבת' [בתקופה ההיא התקיימו הפגנות שבת]. החילוני ההוא עונה ואומר אינני יודע שבת מה היא אם כן מה שייך לגעור בו".
 חזון איש (יורה דעה סימן ב אות כח):
 "ועוד יש בזה תנאי שלא יהיה אנוס וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ג מהלכות מומרים הלכה ג דבניהם ותלמידיהם חשיבי כאנוסים וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה מביא קרבן כדאמר ריש פרק כלל גדול, ומצווין אנו להחיותו ואף לחלל עליו השבת בשביל

הצלתו, פרק ו מהלכות דעות כתב דאין רשאין לשנאותו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מהאי טעמא והביא כן מתשובת מהר"ם לובלין כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח, ודיינין להו כאנוסין ולכן אי אפשר לנו לדון בזה לפטור מן היבום, וכן לענין שאר הלכות".

אבל בחזון איש (יורה דעה סימן א סעיף קטן ו) כתב אין זה דין מוחלט כלפי כל מי שלא שומר מצוות אלא צריך לדון כל אחד ואחד בפני עצמו:

"שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב לא יזיד לבלתי שב. אמנם לאחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו".

הגר"א הענקין [1881–1973] בספר תשובות איברא (ח, ב):

"ובדורנו שהכתות ריפארמער למיניהם פורשים רשת על כל יהודי לצודו בחרמם, יותר יש להזהר שלא להרחיקם ודינם אותם כאנוסים".

הרב יצחק יעקב וייס [1901–1989] בשו"ת מנחת יצחק (חלק ו סימן לד):

"אבל יש על כל פנים בכל הטעמים לשבח שהוכיח שם לענין לקבל צדקה מהם, וביותר אם נצרך דברי גדולי אחרונים שדנו לומר דמחללי שבת בומננו יש להם רק דין תינוק שנשבה כנודע".

הרב חיים פנחס שיינברג [1910–2012] תשובתו בצהר (חלק ב, ירושלים תשנ"ח, עמודים נט וס):

"האם יש חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בדין תינוק שנשבה מכיון שבדרך כלל היהודים הלא דתיים שבחוץ לארץ אין להם ידיעות כלל בעניני שבת ושאר מצוות מה שאין כן בארץ ישראל יש להם יותר ידיעות?..."

לעניות דעתי נראה לי שאדרבא בארץ ישראל בודאי הם בגדר תינוק שנשבה על ידי שנחסר להם היסוד של ידיעת התורה שהרי על ידי שראים אנשים שומרי תורה ומצוות גורם להרחקה משמירת התורה ולשנאת שומריה ועדיין יש להם הגדר הנוכח לעיל של תינוק שנשבה וחייבין בכבודם ולקרובם כמה שיותר ולהסביר להם דרכי תורה ואשר דרכי תורה נועם וכל נתיבותיה שלום".

הרב שמואל הלוי ואונר [1913–2015] כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן קסה אות א):

"שאלה: מהו גדר תינוק שנשבה בומננו?"

תשובה: תינוק שנוגד מהורים מומרים, והיה אנוס גמור שלא קבל עליו עול מצוות עיין יורה דעה סימן קנט סעיף ג ובורה דעה סימן שמו סעיף ה, וכן כל מי שנתגדל בסביבה של גוים, או סביבה של פורקי עול תורה, ועל ידי זה לא שמע וקבל מתורה ומצוות ואמונתה".

אבל בתשובה אחרת הסתפק אם הגדרה זו שייכת לשוכני ארץ ישראל.

שו"ת שבט הלוי (חלק ב סימן קעב):

"ואף שראיתי בדעת תורה יורה דעה סימן קכב סעיף קטן יב הביא מתשובת בנין ציון החדשות סימן כג שאין מחללי שבת דומננו נחשבין מומרים גמורים שמעשה אבותיהם בידיהם והם כתינוק שנשבה בין העכו"ם עיין שם, מכל מקום צריך עיון רב אם שייך זה בארצנו הקדושה שאין לומר תינוק שנשבה לבין העכו"ם, ואם כי הוא תינוק שנשבה לבין החופשים מבני עמיתו ה' ירחם, מכל מקום מי לא יודע משבת קודש".

הרב עובדיה יוסף [1918–2013] בשו"ת יביע אומר (חלק ז אורח חיים סימן טו בנוגע לברכת כהנים ובחלק א יורה דעה סימן יא סעיף קטן טז בנוגע ליון נסך) פסק כהבנין ציון.

חוט שני (שבת חלק ב עמוד רפז):

"ולא רק יהודים שגדלו ברוסיה וכיוצא בזה, אלא אף בארצנו הקדושה בומננו שרבים מבני עמנו מתחנכים לכפירה ולחיות חיי הפקר והוללות ולא חונכו בדת משה וישראל, דינם כתינוקות שנשבו, ואף שהם יודעים שהינם יהודים ושישנם יהודים ששומרים תורה ומצוות וכו"ל, ומצוה לקרבתם".

הרב משה שטרנבוך [1926–] בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ב סימן תס):

"בומננו רבו פושעים בעונותינו הרבים שלא קיבלו חינוך דתי מעולם, ואף שמחללים שבת ועוברים כל התורה, מבואר ברמב"ם פרק ג דממרים (הלכה ג) בבני הקראים שהם כאנוסים וראוי להחזירם בתשובה ולמושכם, והחזון איש (יורה דעה סימן ב) מוכיח כן ממנכות (דף ח ע"ב) שישאל שיהרג כותי גולה אף שהם אפיקורסים שכופרים בתורה שבעל פה, לדורותם אנוסים עיין שם".

וכן אמר לי הרב ישראל גנס שההלכה כמו דעות אלה שיהודים מחללים שבת בומננו יש להם דין של תינוקות שנשבו ואפילו

בארץ ישראל. [וכשאמרת לך שיש אומרים שדעת הרב יוסף שלום אלישיב אינו כן – ואז הרב יוסף שלום אלישיב היה עדיין בחיים – לא שינה דעתו.]

הרב אשר וייס [1953–] בשו"ת מנחת אשר (חלק א סימן י אות ה):

"ודעתי שיש אומרים שבזמננו עידן התקשורת ההמונית שאין לך אדם שאינו יודע שמצויים אנו על פי תורתנו הקדושה בשמירת השבת שוב אין לך תינוק שנשבה אלא כל המחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר אך לעניות דעתי היא הנותנת ואדרבה ומסתבר שבזמננו שכלי התקשורת נותנים תמונה מעוותת ושליטת של שומרי גחלת הדת ומסיתים נגד הדבקים בתורה והחינוך הנכרי משריש בלב התנוקות זלול מוחלט בכל קדשי ישראל מסתבר שפי שדינם כתינוקות שנשבו שהרי לדעת החולקים על הרב"ז וכן לדעת החזון איש אין זה תלוי בידעית המצוות אלא בהכרה ובחינוך ודוק בזה".

הרב דוד קאהן אמר לי שאפילו בלי הסייעתא של הבנין ציון היה אפשר לדון את אלה הנולדים בבית בלי תורה ומצוות כתינוקות שנשבו.

ויש להדגיש ששיטת הבנין ציון ומהר"י אסאד אינו מקובל לכל הפוסקים. עיין בשו"ת לבושי מרדכי (מהדורה קמא חלק אורח חיים סימן קיא) שהוכיח מהחתם סופר דלא כמו שפסק המהר"י אסאד וחושב דלא צריך עדות בבית דין להחשיבו כמחלל שבת. ואף על פי שאינו איירי בגידון דידן אי חשיבו תנוקות שנשבו או לא מכל מקום הוי ליה למימר דבזמננו נחשבים כתינוקות שנשבו ומשמע מסתימתו שלא חושב הכי. וגם המנחת אלעזר השיג על דברי המהר"י אסאד, וכתב שאין לנו לחוש לקרב הפושעים, שאדרבה זהו חשש שגורו חז"ל, כדי שלא ילמד עוד ממעשיהם. [ועיין עוד בשו"ת רב פעלים חלק ב חלק אורח חיים סוף סימן יא, וחלק ג חלק אורח חיים סימן יב, וגם בשו"ת פני מבין (אורח חיים סימנים צא וצב) שחולקים על המהר"י אסאד.] ועיין בשו"ת בצל החכמה (חלק ה סימן פח סעיפים ד וז) שמתיר בדבר.

מכל מקום רוב גדולי הפוסקים של אותו זמן הלכו אחרי הבנין ציון להחשיבו המחללי שבת שבזמננו כתינוקות שנשבו וגם הדעות שהבאנו באתר זה לא חילקו עליו בפירוט.

ודעת החפץ חיים [1839–1933] אינה ברורה. לא התייחס המשנה ברורה לכל הדיון אם יהודים שבזמננו היו תינוקות שנשבו או לא. וליבי אומר לי שלא רצה לכתוב את המשנה ברורה באופן שיהיה שייך לדורו ובנידון שאתי להשתנות במשך הזמן [ואף על פי שכמה פעמים כתב המשנה ברורה על אותו הדור. כגון בהלכות שבת כתב על רופאים המחללים שבת בעבור עכו"ם, מכל מקום זה דבר נקודתי כשכא להדגיש את עצם הדין אבל לא בא לשנות את הדין] כ"ל.

הנה בסימן לט כתב המשנה ברורה על מומר לתאבון בנוגע לכתובת סת"ם ושם בביאור הלכה (ד"ה א מומר לעבודת גילולים) הגדיר מה ההבדל בין מומר ואפיקורוס לעבודה זרה.

ובביאור הלכה (סימן תרח ד"ה אבל) הביא את התנא דבי אליהו רבה (פרק יח) "הוכח תוכיח את עמיתך ועמיתך שהוא אוהבך ושואו עמך בתורה ומצות אתה חייב להוכיח אותו אבל לרשע שהוא שונאך אין אתה חייב להוכיח אותו וכתב שם שאוכל נבילות לתאבון או מחלל שבת שלא בפרהסיא יש לעיין בדבר" ע"כ.

ועיין עוד במשנה ברורה (סימן שפה סעיף קטן ד–ט) ששם איירי השולחן ערוך (בסעיף ג) ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבת בפרהסיא, אפילו אינו מחלל אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחלל אלא בצנעה, אפילו מחלל באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות.

דעת הרב משה פיינשטיין [1895–1986] הסברנו באריכות בפנים והיוצא מכל דברינו שהרב פיינשטיין אחז שיהודים הגרים במקומות שאין שם ציבור גדול של שומרי שבת נקראים תינוקות שנשבו וכן אלו שלא מקבלים חינוך תורני אמיתי או אלה שכפירתם באה מזה שכן חונכו מאבותיהם, אבל אלה הגרים במקומות כמו ניו יורק לדוגמא, שיש שם הרבה שומרי שבת אז יש לחלק: אם עושה לפרנסתו [שבזמננו היו הרבה שומרי תורה שלא מצאו פרנסה בלי חילול שבת] או אם אנחנו יודעים שהוא מאמין בהקב"ה אז הוא נקרא מומר לתאבון. אבל אם לא עושה לפרנסתו וגם לא יודעים אם מאמין בהקב"ה או לא, אז הוא נקרא מחלל שבת בפרהסיא בנוגע לכמה פרטי דינים.

דעת הרב שלמה זלמן אויערבאך [1910–1995] בענין, מאד קשה לדעת, דמן התשובות שלו יצאו דברים סותרים. תלמידו המובהק, הרב אביגדור נבנצל, אמר שבאמת שינה דעתו דבנוגע לחילונים ישראלים, בהתחלה אחז שהם תנוקות שנשבו אבל לקראת סוף חייו שינה את דעתו בזה ואחז שהם מומרים. וכן בשו"ת רבבות אפרים (חלק ז סימן תב) הביא תשובת הרב שלמה זלמן אויערבאך בה הוא מסתמך על דבריו הידועים של המלמד להועיל [הנוכח לעיל], לדון מחללי שבת בזמננו כתינוק שנשבה ולצרפם למנין.

אבל דעת הרב שלמה זלמן אויערבאך הובא בספרים באופן אחר.

מעדני שלמה (עמוד כז):

for a discussion of the various opinions. (We will see in this chapter, below, that for Jews living in Israel, the situation is more complex.)

These Diaspora Jews see their behavior as normative for most Jews, and therefore legitimate in their eyes, while they view Sabbath observers as having separated themselves from the majority.¹¹ Many do not see Shabbos observance as an act of testifying that God created the world. For them Shabbos is simply a day of rest, for those who choose to do so,¹² and they feel that each Jew is entitled to choose what level of Sabbath observance is good for him.¹³ Many

ד"ם בזמנו בארץ ישראל ליכא מי שבאמת נקרא בשם "תינוק שנשבה" כפי ההגדרה האמיתית של שם זה, וזולת מי שגדל במקום שזמנו לא שמע על דת יהודים וגם לא שמע שיש כאלה שאומרים שכיון שיהודי הוא צריך לשמור מצוות התורה. אבל יהודי ה"חילוני" של היום בארץ, אפילו אם גדל בקיבוץ והוריו גדלוהו לכפירה לאכול טרפות ולחלל שבת, מכל מקום כיון שיודע שיש דת היהודים ויש כאלה שטוענים שצריך לשמור מצוות אם כן כבר אינו בגדר "תינוק שנשבה" וכל מה שאנו משתמשים בתואר זה אינו אלא לשון מושאל כיון שכלפינו היחס אל יהודי כזה צריך להיות כמו אל תינוק שנשבה דהיינו שצריך לחוס ולרחם עליו ולא לשנוא אותו כיון שסוף סוף שוגג הוא".

ופעם אמר הרב אביגדור נבנצל [1935–] שיש יהודים שהם גם לא תינוקות שנשבו וגם לא מומרים אלא במצב אמצעי. הרב יוסף שלום אלישיב [1910–2012] היה חולק על המיקולים וסוברים שזה ספק אם יהודי זמנו הגרים בארץ ישראל הם כתינוקות שנשבו.

סיפר לנו הרב משה אלישיב בשמו של אביו הרב יוסף שלום אלישיב, שאין דין אחד שוה לכל אלה שהם לא שומרי מצוות. ובהמשך נביא את שיטת הרב אלישיב.

היוצא מכל זה שרוב הפוסקים אוהזים שלפחות בחוץ לארץ יש למחללי שבת דין תינוקות שנשבו ולכן אנו רואים שכבר יותר ממאה וחמישים שנה הלא רוב פוסקי וגדולי הדור הסכימו עם היסוד של הבנין ציון שמחללי שבת בזמנו הם כתינוקות שנשבו. ונראה בהמשך שמהם כתבו רק לסמוך על הדבר כהיתר בדיעבד. ואף על פי שיש כמה פוסקים המחמירים זה בעיקר נוגע ליהודים הגרים בארץ הקדושה ולא בחוץ לארץ.

וראיתי בספר בינה ודעת שרק הביא חלק קטן מהדעות האלה, ובעיקר מהמחמירים, והסיק בטעות שרוב הפוסקים מכריעים שאין דין של תינוקות שנשבו ליהודי זמנו, ועל סמך זה הכריע בטעות הרבה ענינים ופרטי דינים היוצא מזה, וכך התמיר בטעות בכל אורך הספר, כך נראה לי במחילת כבודו.

שו"ת מלמד להועיל (חלק א סימן כט):

"עוד יש סניף להקל בזמנו לא מקרי מחללי שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטין מעיזין פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה... אבל כיון דבעונותינו הרבים רובם פורצים הגדר קלקלתם תקנתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך ואין צריך לעשות בצנעה, ופרהסיא שלו כבצנעה, ואדרבה הוראים קרואים בזמנו פרושים ומובדלים, ופושעים הם הולכים בדרך כל הארץ".

שו"ת התעוררות לתשובה (חלק א סימן יב):

"יש לעיין מי שאינו יודע שישיבת זכר למועשה בראשית... בבורים וריקים השכיחים הרבה מאד בעיירות הגדולות שאינם יודעים ולא הרגישו טעמא דשבת מאי ולמה הוא רק סוברים כי רק לנוח הגוף נצטוו עליה מאי דינים?"

שו"ת תשובות והנהגות (חלק ב סימן קלח):

"ומיהו פה מצוי מאד מחללי שבת בפרהסיא שמואמינים בה, רק לא התחנכו להבין חומר איסור שבת וסוברים שהקב"ה וותרן ולא חשוב כל כך שמירת שבת".

וכמו שהמחבר כתב בשאלה להרב יוסף שלום אלישיב:

"...[יש] ערים איפה שאין בני תורה בכלל ולפעמים כל הקהילה הם מחללי שבת. אמנם באים לבית כנסת אורטודוקסי ברכבים שלהם ויש ביניהם שבאים לכל התפילות בשבת ומדליקים נרות והרבה עושים קידוש ובליל שבת הרבה שמים שתי חלות

feel that Hashem will forgive them for any Shabbos desecration that they commit.

Even after such people are informed about Judaism, their status does not change until they actually come to understand that the Torah is God-given and that they are obligated to adhere to all its laws as well as all the rabbinic commandments.¹⁴ Simply being informed about Shabbos, without knowing what it really means to experience it, and without truly feeling that it is of Divine origin and of an obligatory nature, is not considered knowing about Shabbos.¹⁵ (Rav Shimon Schwab¹⁶

עם כיון לסעודה. והם רואים שהרב הוא שומר שבת ושכחה ראוי בשבילי לעשות וזוה רמה משוכחת אבל לא רואים בזה חיוב וחושבים שגם כמה שהם עושים נחשבים כיהודים טובים. וכמה מהם שומרי כשרות במדה מסוימת וכולם לא יאכלו חזיר וכולם בעד זה שהבית נכנסת יהיה כשר וגם בזה מחזיקים טובה לעצמם וזה שהרב שומר שבת זה בגלל שהוא הרב וצפוי ממנו רמה יותר גבוהה ואדרבה יפטרו את הרב אם הוא לא ישמור שבת וכן גם כן רוצים שהקהילה תופעל אליבא דהלכתא בעניני התפילות והמחיצות וכשרות וכדומה. וגם כן, לא הולכים לבית כנסת הקונסרבטיבי או רפורמי בעיר ומגדירים עצמם כאוטודוקסים... ובודאי יקפידו מאד אם משהוא יגדיר אותם כמחללי שבת וכל שכן כרשעים. ואפילו בכמה ערים כשיש כמה שמגדירים את עצמם כשומרי שבת, אבל לא מקפידים על הרבה פרטי הלכות בנוגע לבורר ומוקצה ויציאה ועוד. אלא העיקר אצלם שלא נסעים ברכב ולא משתמשים במכשירי השמלל בשבת. אבל אלה המחללי שבת לא רואים הבדל משמעותי בניניהם ובין השומרי מצוות אלא שאומרים שכל אחד צריך להחליט לעצמו באיזו רמה הוא רוצה וכולם יהודים טובים".

רמב"ם (שם): 14

"ואף על פי ששמע אחר כך שהיה יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו האוחזים בדרכי אבותיהם שטענו".

הרב חיים פנחס שיינברג בשיחה עם המחבר. 15

וכעין זה פסק הרב שלמה זלמן אויערבאך בספרו מעדני שלמה (עמוד כח):

"נכון שיהודי כזה לא שייך ביה הכלל דמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים דכיון שהונך איך שחונך נשאר בגדר שוגג גם לאחר התנועה".

קובץ מאמרים (מאמר שיבוש בדעות):

"דעת הרמב"ם דהמאמין בהגשמה הוא מין. והראב"ד כתב שגדולים וטובים מעו בזה מפני האגדות המשבשות הדעות. ושמעתי בשם כבוד מו"ר הגי"ח הלוי מבריסק בדעת הרמב"ם, כי בכפירה לא שייך שוגג, דהא מכל מקום אינו מאמין, ואי אפשר להיות בכלל ישראל בלא אמונה. ואומרים משמו בזה הלשון: 'דער וואס איז נעבנד אאפיקורס איז אויך אאפיקורס', ולכאורה דבריו מוכרחין שהרי כל הכופרין וכל עובדי עבודה זרה הם מוטעין. אבל קשה דהא תינוק המוטל בעריסה גם כן אין לו אמונה. ומכל מקום הוא בכלל ישראל. ותינוק שנשבה לבין העכו"ם מביא קרבן על שגתו, ואין דינו כמומר (שבת דף סט), ומוכח דאנוס רחמנא פטריה גם בחסרון אמונה. ויש לומר לפי המבואר למעלה כי יסודי האמונה מוכרחין ודעת האדם מצד עצמה לא תתן מקום לכפירה, ורק רצון האדם לפריקת עול מטה את שכלו לטעות בדברים פשוטים ומוכרחים, ועל כן שגגתו עולה דדון. אבל האומר מותר לעבוד עבודה זרה הוא שוגג, ופטור ממיתה, כיון שסבור שעושה ברשות התורה. ואפשר שזו היא כוונת הראב"ד 'מפני האגדות המשבשות הדעות', היינו שטעותן אינה מדעת עצמן אלא מפני שמבטלין דעתן לדעת האגדות, וזהו בכלל 'אומר מותר' החשוב שגגה גם בכפירה. ותתיישב בזה מה שמקשין מהא דאמר רבי הלל אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו, ואיך אפשר לומר שרבי הלל יצא מכלל ישראל חס ושלום שהרי כפר באחד מעיקרי הדת. ולפי המבואר נראה שרבי הלל אמר כן מפני שטעה בהבנת הכתובים והיו כאומר מותר ודינו בשוגג. ומשום הכי קאמר רב יוסף התם 'שרא ליה מריה לרבי הלל'".

פסקים וכתבים (יורה דעה חלק ב סימן קמו): 16

"ויש להתבונן כמה ששמעתי בעודי בחור מפה קדוש הגאון תנא ירושלמא הריב"ז בשם הגאון רבן של ישראל רבינו חיים מוולוז'ין תלמיד רבינו הגדול הג"א ז"ל בימים מקדם אף על פי שפסקה רוח הקודש מישראל עדיין היו משתמשים בבת קול (וימא דף ט"ע ב)

and Rav Isaac Herzog¹⁷ have gone further than this position, stating that even those who, in our times, were brought up in Orthodox homes but are now no longer observant, are considered *tinokos shenishbu*.)

The amount of education and involvement that is needed for each person to bring him to the point where he truly understands what Shabbos is, cannot, under the best of circumstances, be precisely defined. It really depends on the receptivity and sensitivity of each Jew.¹⁸ The Chazon Ish maintains that there is a point at which enough effort has been invested in teaching such a person that one could begin to consider him a deliberate sinner. However, he was clear that only a *beis din* could establish that fact,¹⁹ and that it has to be determined on a case-by-case basis.²⁰

This is especially true in our times, when we have lost the ability to truly communicate through our reproof the need to change.²¹ (See section D below.) In addition, stated the Chazon Ish, we live in an era when Hashem's Divine Providence is not manifest,²² and therefore we should

-
- ורוח הטומאה עדיין היה מתגלה לפעמים באומות העולם וכנגדו היתה הרוחניות של קדושה מתבקעת ויוצאת כפעם בפעם בישראל או מי שהיה אפיקורס היה באמת רשע טמא מה שאין כן בימינו שזה ימים רבים ללא תופעה של רוחניות בעולם לא של קדושה ולא להבדיל של טומאה גברה חשכת החמורניות ולא הרי האפיקורס היום כהרי האפיקורס לפנים כדברים האלה השמוע הגאון החסיד בעל הספרים חזון אי"ש בימינו שאין היום הדין של מורידין ולא מעלין שבזמן הזה שאין ניסים גלויים ואין במעשי עונשים כאלה משום גדידת הפרצה אין דין זה טהג ואדרבה עלינו להחזירם בעבותות ארבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידנו מגעת..."
- 17 "Selected Speeches" (עמוד 156), "Selected Writings" (עמוד 174).
- הטעם דאיכות החינוך אינו מספיק כדי להבטיח שכל בחור יקנה לעצמו את יסודות הדת ועוד ואין כאן מקום להאריך.
- 18 חזון איש (יורה דעה סימן א סעיף קטן ו):
- "ותינוק שנשבה בין העכו"ם דינו כישראל ושחיטתו מותרת שהוא בחוקת שאם יודעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב לא זייד לבלתי שב".
- וכן שמעתי שזה דעת הרב יוסף שלום אלישיב.
- 19 חזון איש (יורה דעה סימן א סעיף קטן ו):
- "ותינוק שנשבה... אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומור, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו. [כל זה משמע מהרמב"ם הלכות ממרים פרק ג הלכה ג]."
- ועיין בסוף פרק הקודם שהרחבנו קצת בנוגע לענין הזה.
- 20 חזון איש (שם):
- "ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט".
- 21 חזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן כח):
- "ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמעות לאהוב את הרשעים מוהאי טעמא [שלא הותר לשנא את הרשעים אלא אחרי התוכחה] והביא כן מתשובת מהר"ם לובלין כי אצלנו הוא קדם התוכחה שאין אנו יודעים להוכיח, ודיינין להו כאנוסים".
- 22 חזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן טו):
- "נראה דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצוין ומשמש בבת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והמפריים או הוא בנליות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות והפקרות וגו'".

not be harsh with those who have not yet done *teshuvah* (although this does not mean that they can automatically be placed in the same category as observant Jews, as we will clarify below).

Therefore, such Jews are not to be considered evildoers. Rather, one is supposed to reach out to them peacefully and steer them back to Torah observance.²³

Not all *poskim* are so lenient. Some authorities contend that contemporary irreligious Jews are to be considered as *mumarim*. Seemingly, such was the position of the *Minchas Elazar*.²⁴

Rav Yosef Shalom Elyashiv is often quoted as taking the position that contemporary secular Jews are categorized as *mumarim*.²⁵ However, some sources cite Rav Elyashiv as ruling that irreligious Jews today

23 רמב"ם (הלכות מומרים פרק ג הלכה ג):

"לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשוך אותם בדרכי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ולא ימהר אדם להרגן".
חוט שני (הלכות שבת חלק ב סוף פרק מ):

"ולא רק שגדלו ברוסא וכיוצא בזה אלא אף בארצנו הקדושה בזמננו שרבים מבני עמינו מתחנכים לכפירה ולחיות חיי הפקר והוללות ולא חונכו בדת ישראל, דינם כתינוקות שנשבו ואף שהם יודעים שהם יהודים ושישנם עשומרים תורה ומצוות וכנ"ל ומצוה לקרבם..."

24 שו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן עד) דחה דברי הגאון בנין ציון (הנוכח לעיל אות יב):

"דמאי מהני קידוש ותפלה כשמחלל השבת במלאכה, וכי יש שבייתה לחצי שבת, ישתקעו הדברים ולא יאמרו להקל על ידי זה במגע יינו".

ואין דבריו מוכרחים, שסוף סוף אינו דומה כל כך לכופר במעשה בראשית, שזהו עיקר הטעם שדין מחלל שבת כעכו"ם.

25 אשרי האיש (אורח חיים חלק ב עמוד יד):

"יש לציין שאצל רבינו [הרב יוסף שלום אלישיב] כמעט ואין דין תינוק שנשבה אלא מי שלא הכיר יהודים כלל".

אשרי האיש (אורח חיים חלק ב יח, ב):

"ועל תינוק שנשבה יש לדון בזה דלאאורה קשה למצוא בכל ארץ ישראל אחד כזה כי כולם יודעים ובארצות הברית יש כאלה שהם תינוקות שנשבו".

ברכת אברהם (ראש השנה דף יז ע"א בסיכום בסעיף קטן ט):

"וכן פסק הרב יוסף שלום אלישיב שהיום שכולם יודעים מרבבות שומרי מצוות ויודעים מחילול שבת אינם בכלל דין תינוק שנשבה אלא כחומר המינים".

בירור הטהרה (סימן ט ציון 34):

"דעת הרב יוסף שלום אלישיב ידוע שאין היום תינוק שנשבה והוא כחומר שאינה נאמנת".

בשבילי הפרשה (עמוד תצח):

"הגאון רב אלעזר דינר שאל את מרן פוסק הדור הרב יוסף שלום אלישיב אם אפשר להקל בבישולי יהודים מחללי שבת משום שהם בגדר תינוק שנשבה ואמר מרן הרב יוסף שלום אלישיב שבזמננו אין מושג של תינוק שנשבה כי כולם שומעים ויודעים על היהדות ואולי יש להקל ברוסים ורומנים שלא שמעו על יהדות".

הלכות שבת בשבתו (חלק ג עמוד תס):

"וכן שמעתי למעשה מהרב יוסף שלום אלישיב שבזמננו שהכל יודעים חומר איסור שבת והכל יודעים שנסיעה במכונית היא חילול שבת בדרך כלל לא שייך דין תינוק שנשבה אלא בתינוקות שגדלו במקומות נידחים".

are generally in the category of *tinokos shenishbu*²⁶ or at least that this approach can be adopted if there are other grounds for leniency.²⁷ Yet, other sources claim that Rav Elyashiv was of the opinion that the status of secular Jews depends on the extent of their exposure to observant Jews.²⁸ A final opinion claims that Rav Elyashiv was of the opinion that there is doubt as to their status,²⁹ and that the Chazon Ish maintained similar doubts.³⁰ Therefore, since there is a doubt whether they have the status of *mumarim* or as *tinokos shenishbu*, Rav Elyashiv maintains

- 26 שו"ת דברי חכמים (עמוד 282):
 "שאלה: מה נקרא 'תינוק שנשבה' היום?
 תשובה: שמעתי מהרב יוסף שלום אלישיב שהם ממש מחוסרי ידיעה על ידי שאחרים רימו אותו [בין על ידי הורים או מורים וכדומה]. אבל אם לאו, יש להם דין אחר [בדרך כלל, היום אנשים שמחללין השבת, נחשבים כתינוק שנשבה]."
 קונטרס אליבא דהלכתא (גליון 61, טבת תשסח, עמוד לד):
 "לכבוד מערכת העלון הנפלא והחשוב אליבא דהלכתא...
 נצטערתי מאד איך נשתרבה טעות חמורה בעלון האחרון... על דבר מחללי שבת קודש רחמנא ליצלן בזמננו האם דינם כתינוקות שנשבו, בסוף שם מביא בשם מרן פוסק דורנו הרב יוסף שלום אלישיב... כביכול סבירא ליה ופוסק דאינם נחשבים כתינוקות שנשבו. זהו ממש טעות חמורה וממילא מוכשלה לרבים חס ושלום. בררתי אצל בן מרן הרב יוסף שלום אלישיב הגה"צ ר"מ שליט"א, ואמר לי דמלבד שהוא יודע דלא אמת, גם הוא בירר שוב דלהלכה למעשה סובר ופוסק מרן אביו הרב יוסף שלום אלישיב... דכן נחשבים תינוקות שנשבו לחומרא לכל דבר עד כאן תוכן דבריו..."
- 27 אשרי האישי (יורה דעה פרק ע סעיף ז):
 "נחלקו האחרונים אם יש שליחות למומר... ולפי זה אם בעל הבית של מאפיה הוא מומר... אפשר להפריש מעיסתו שמקילים בצירוף דעת החזון איש שמומרים היום אין להם דין מומר".
- 28 וכדומה סיפר לנו הרב משה אלישיב בשמו של אביו הרב יוסף שלום אלישיב, שאין דין אחד שוה לכל אלה שהם לא שומרי מצוות. והוסף שכדי לקרוא למישהוא כזה תינוק שנשבה צריך לעיין בשני דברים:
 (א) איזה קשר היה לבן אדם הזה עם שומר תורה.
 (ב) על מה דינם.
- (א) ובנוגע לנקודה הראשונה יש להבחין לדוגמא בין מי שגר בירושלים ומסתמא פגש כמה וכמה שומרי מצוות ובין מי שגר בתל אביב, שאולי לא היה לו שום קשר עם מי שמייצג את התורה. [ומסתמא, לפי סברתו, ה"ה שיש לחלק בערי ארצות הברית וכדומה].
- (ב) על מה דינם. שעל פי רוב דינם במקרים כאלה בשעת דחק אבל יש דרגות בדבר. שלדוגמא אם הדין זהו אם נגיעתו בין עושה את היין להיות יין נסך או יש יותר מקום להחמיר אבל אם לדוגמא לא יהיה מניין בלעדי יהודים כאלה יש יותר מקום להקל.
- 29 שו"ת ישא יוסף להגר"י אפרתי (אורח חיים חלק א סימן ל) בשם הרב יוסף שלום אלישיב:
 "אותם [מחללי שבת] שגדלו בארץ הקודש הרי ודאי שמעו [ושמעתי ממנו – אפילו ששמעו דרך הלגלוג רחמנא ליצלן] שיש ענין של שבת ומצוות ולכן לא ברירא שיהיה דינם כתינוק שנשבה".
- 30 הרב יצחק דרוי בעלון אליבא דהלכתא (קונטרס 67 עמוד כג):
 "ולכן מחלל שבת בפרהסיא, אין להקל לדונו כתינוק שנשבה, לענין להזמין ליום טוב ולשאור דברים. כן שמעתי מהרב יוסף שלום אלישיב... והרב יוסף שלום אלישיב הראה בזה למכתב הוראה מהחזון איש [נתפרסם בקובץ 'צפונות' תשרי תש"ן, והובא בשבות יצחק חלק ו פרק ו אות ב] בענין בישולי עכו"ם ומומר, דגים הנעשים בבתי חרושת של בלתי שומרי תורה חס ושלום יש בהם משום בשולי עכו"ם, ע"כ. והוסף הרב יוסף שלום אלישיב שממכתב זה נראה שלענין מעשה לא היה פשיטא ליה לדונם כסתמא כתינוקות שנשבו".

that we must be strict in all aspects in these matters.³¹ In other words, we are required to perform interpersonal mitzvos for the benefit of non-observant Jews as they might be considered *tinokos shenishbu*. Nevertheless, for precepts for which a *mumar* would be disqualified (e.g., *berachos* and giving testimony in *beis din*), we must be strict and consider a non-observant Jew to possibly be a *mumar* and to therefore disqualify him.

Rav Feinstein also seems to follow this logic.³² (See below in this section for a full treatment of Rav Feinstein's position.) This is the position of other authorities as well.³³

Some *poskim* distinguish between Jews in different places in the world. In areas such as America, where Torah-observant communities are not known to everyone, such unaware, non-observant Jews may be considered *tinokos shenishbu*. However, in Israel, where everyone is familiar with Torah-observant Jews, every non-observant Jew is to be considered a *mumar*. This approach was adopted by Rav Binyamin Zilber³⁴ and Rav Ovadia Yosef.³⁵ This position has also been attributed

31 קובץ עמרת שלמה (חלק ד עמוד פב – מהרב משה אפרתי):

"ולפי אותם פוסקים שסוברים שחילוני זה מומר לפי הש"ך אין איסור מסייע אך כידוע [ואינו רוצה להגמס לענין זה] החזון איש בסימן ב מורה דעה כותב שהיום הם לא נקראים מומרים וידוע בשם הרב יוסף שלום אלישיב שבכל דבר הולכים לחומרא".
וכן בספר פני תפילה (עמוד קכט) רשום שהרב יוסף שלום אלישיב אינו חולק על החזון איש שיהודי זמנו נחשבים תינוקות שנשבו הם אלא נשאר הדבר לספק אצלו.

32 שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן כח):

"אלו שאין יודעין כלל [שיש דין של הוצאה בשבת]... אף שאינו שוגג ממש, דאף שאביו הנכו לרשעתו ולכפירתו, הא על כל פנים רואה וידוע משומרי תורה ומצוות, וידוע שאיכא גדולים ובעלי דעת וחכמה יותר מאביו".

33 הרב יצחק דרוי בעלון אליבא דהלכתא (קונטרס 67 עמוד כג):

"ולכן מחלל שבת בפרהסיא, אין להקל לדונו כתינוק שנשבה, לענין להזמין ליום טוב ולשאר דברים. כן שמעתי מהרב יוסף שלום אלישיב. וכמו כן שמעתי מפי הרב שלמה זלמן אויערבאך, והוסיף דבני הקיבוצים אינם כתינוקות שנשבו, שהרי יודעים שישנם שומרי תורה".

34 שו"ת אז נדברו (חלק ט סימן נה):

"לפי השקפתי תמיד שדוקא במקומות הנדחים כמו בדרום אפריקה המדובר שם בתשובה שאינם רואים מה זה יהודים המקיימים התורה בשלימות מה שאין כן כאן בארצנו הקדושה שהם מעורבים בין קהלות המקיימים תורה ומצוות לא שייך בזה תינוק שנשבה ורובם הם להכעיס ממש".

35 שו"ת יביע אומר (חלק י אורח חיים סימן נה):

"אולם כל זה שייך במקומות הנדחים שאין שם יהדות ורוב ככל התושבים עכו"ם. אבל לא יעשה כן במקומינו שמאחר שהכל רואים בתי נכסיות ובתי מדרשות ועניניהם הרואים רבים החרדים לדבר ה' שומרי שבת כהלכה כן ירבו, ובכל זאת אינם נרתעים מלחלל שבת בפרהסיא יש לדונם כעכו"ם. וכן מוכח משו"ת המבי"ט חלק א סימן לו ועיין עוד בשו"ת הרדב"ז חלק ב סימן תשצו ובשו"ת אהלי יעקב למהריק"ש סימן לג הבאתים בשו"ת יביע אומר ח"ח חלק אבן העזר סימן יב אות ב וכמו כן

to Rav Elyashiv.³⁶ In any case, in Rav Elyashiv's correspondence, he indicates that as far as outreach is concerned, such Jews do retain their status as *tinokos shenishbu*.³⁷

From the fact that Israeli Jews have been exposed to Judaism, Rav Asher Weiss drew the opposite conclusion than did Rav Elyashiv. Rav Weiss contends that as a result of the negative portrayal of Shabbos and religion in the media, many secular Israelis adopted a disdain for those who keep Hashem's Torah. Thus, the concept of *tinokos shenishbu* applies even more appropriately to our contemporary generation of Jews in Israel than it did when it was first applied.³⁸

The essence of the disagreement between Rav Elyashiv and Rav Weiss is that the former regards the knowledge of the existence of Shabbos as being sufficient to obligate a Jew to find out more about Shabbos, whereas Rav Asher Weiss maintains that knowledge of the existence of Shabbos does not suffice, because a real education and internalization of the concept of Shabbos is required in order to hold a Jew responsible to observe Shabbos.³⁹

The position of Rav Moshe Feinstein on the status of contemporary, non-observant Jews is difficult to determine. Some authors claim that

-
- בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר סימן פב ענף יא שאף בני בניהם של הקראים שהדיחום אבותיהם וחשיבי כעין תינוק שנשבה בין הגוים מכל מקום כל שרואים את מנהגי הכשרים שבישראל ויכולים לנהוג כמוותם ובבחירתם העדיפו ללכת אחר אבותיהם הרשעים נחשבים למוזרים עיין שם ולכן אין לצרפם למנין לשום דבר שבקדושה".
- 36 אשרי האיש (אורח חיים חלק ב פרק מד סעיף ח):
- "קשה בארץ ישראל למצא אחד כזה שניתן לו דין של תינוק שנשבה כי בארץ ישראל כולם יודעים מענין השבת אכן בארצות הברית יש כאלה שהם תינוקות שנשבו ובהם יש מצות תוכחה".
- 37 כתבוני לדורות (סימן פא) – מכתב שכתב הרב יוסף שלום אלישיב בשנת תשנ"ג:
- "כידוע המצב הרוחני בארצנו הקדושה נורא מאד... ואחינו בני ישראל תינוקות שנשבו הולכים מרחי אל דחי...".
- כתבוני לדורות (סימן פו) – אודות מכתב שכתב הרב יוסף שלום אלישיב בשנת תש"ע:
- "וכן הוציא [הרב אלישיב] כמה מכתבים במשך חייו בהכרית גודל זכות המקרבים 'ובמיוחד לעת האת אשר רבים מבקשים לשמוע דבר ה'".
- 38 שו"ת מנחת אשר (חלק א סימן י):
- "וידעתי שיש אומרים שבומנו, עידן התקשורת ההמונית, שאין לך אדם שאינו יודע שמצויים אנו על פי תורתנו הקדושה בשמירת השבת שוב אין לך תינוק שנשבה אלא כל המחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר, אך לעניות דעתי היא הנותנת, ואדרבה, ומסתבר שבומנו שכלי התקשורת נותנים תמונה מעוותת ושלילית של שומרי גחלת הדת ומסיתים נגד הדבקים בתורה והחינוך הנכרי משריש בלב התינוקות וזולל מוחלט בכל קדשי ישראל, מסתבר מפי שדינים כתינוקות שנשבו".
- 39 שו"ת מנחת אשר (חלק א סימן י):
- "שהרי לדעת החולקים על הרדב"ז וכן לדעת החזון איש אין גדר זה תלוי בידיעת המצוות אלא בהכרה ובחינוך".

Rav Feinstein ruled that such Jews are in the category of *mumarim*. There certainly is evidence to this position from a number of Rav Feinstein's responsa.⁴⁰

However, there is conflicting evidence that suggests that Rav Feinstein's view was that contemporary Jews who did not receive a proper Jewish education are to be categorized as *tinokos shenishbu*. For example, in a responsum, Rav Feinstein wrote that atheistic Jews should not be called to the Torah—even though their heretical views are the result of their religiously deficient upbringing and are therefore categorized as *tinokos shenishbu*.⁴¹ Similarly, Rav Feinstein wrote in a different responsum that the congregants of a Conservative temple who were not raised with Torah values are considered as *tinokos shenishbu*.⁴²

Moreover, at the Agudah Convention in 1973, Rav Moshe Feinstein declared that, "...many people who are far from a Torah life can be

40 שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ב סימן ס):

"ומה שהביא כבוד תורתו הרמה מושו"ת בנין ציון החדשות שלפושעי ישראל בזמננו שבעונותינו הרבים נפרץ לרוב עד שלרובם נעשה להם כהיתר אפשר יש לדונם כאומר מותר שאין להם דין מומר, לא נכון לעניות דעתי להחשיבם כאומר מותר באיסור חמור ומפורסם כזה שאף הנכרים יודעים איך שלישאל אסור יום זה במלאכה, לומר שיתחשבו כאומר מותר. אבל לי יש טעם גדול שלא כולם הם כנכרים מצד אחר... ולכן אלו מחללי שבתות שידוע ששומרים מצוות התורה ועושים רק להרחת ממון אף שידועין חומר האיסור יש טעם גדול שאינם כנכרים ואין להם דין מומר לכל התורה, וכל שכן באלו שידוע שגם שומרים שבת בדבר שאינו נוגע לפרנסתם שיש לומר שאינם כמומרים. אבל אילו שלא ידועים לשומרי תורה יש להם דין מומרים לכל התורה והם כנכרים ואין להחשיבם כאומר מותר כדלעיל".

שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן לג):

"אף שמחלל שבת בפרהסיא הוא [נחשב] כמומר לעכו"ם... לא כלל הוא לכל הדברים. הא לשיטת הרמב"ם שעובד עבודה זרה פסול אפילו עשה תשובה וכי יפסלו גם במחללי שבת ששבו בתשובה, זה ודאי לא ניתן להאמר כלל... שהדמיון לעובד עבודה זרה הוא מצד שנראה כמפר, אבל אם הוא מצד שאינו עומד בניסיון דהרוחת ממון או למלאות תאוותו אין להחשיבו כמפר, ולכן בצנעא יכול לומר שהוא רק למלא תאוותו ואף אם לא אמר כלום תלינן מצד חוקת כשרות שרק למלא תאוותו ולא מצד כופר... נמצא שלדינא אין לפסולו, אבל למעשה יש בזה משום מיגדר מלהא וראוי יותר שלא להניחם לישא כפיהם כדנהג כבוד תורתו הרמה כל הימים שהוא שם ואף אם ליכא כהן אחר".

41 שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ג סימן יב):

"ולכן למעשה לאלו הכופרין ממש אין לקרא לתורה לעולם אף שכפירתם בא מצד שכן חוננו מאבותיהם הרשעים והם כתינוק שנשבו דעל כל פנים כיון שאינם מאמינים הרי שם הקב"ה הוא אצלם כדברים בעלמא והוא ככלא שם ומלכות שאינה ברכה, ואם הם מאמינים בה' ובתורתו אף שהם בעלי עבירה רשאים לקוראם לתורה, אבל יש למעט כפי האפשר באופן שלא יבוא לידי מחלוקת".

42 שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן צא):

"אם לעשות מנין בחדר של בית הכנסת שלא מתנהגין כשורה הנה יש חלוק דבבית הכנסת של קאנסערוואטיוון לא יעשו מנין אף בחדר אחר מכיון שפרסמו שהם חבורה שכופרים בכמה דיני התורה... ואף שהם שוגגים כתינוקות שנשבו בין העכו"ם על ידי שהיה חסותם והסביבה שנתגדלו שם ואין עליהם הדינים שנאמרו שם בעונשין בידי שמים ולא הדין דמורדין ולא מעלין שבפרק ד מרוצח הלכה י כמפורש ברמב"ם פרק ג מממרים הלכה ג, מכל מקום כופרים הוו".

categorized as *tinokos shenishbu*.⁴³ Likewise, his son, Rav Dovid Feinstein, elaborated on his father's ruling and stated that those Jews who have been educated in public school and whose parents are not observant can be considered *tinokos shenishbu*.⁴⁴

It seems that the strict position of Rav Moshe Feinstein was intended for Jews who were raised in environs where they were exposed to Torah communities. If such Jews reject Shabbos-observance, they may be classified as *mumarim*. However, secular Jews from "out-of-town" locations should be considered *tinokos shenishbu*.⁴⁵

Rav Shlomo Zalman Auerbach's approach to this issue is multifaceted. In *Halichos Shlomo*, he is quoted as saying that only Jews who were not exposed to Torah, such as Russian Jews who were raised under Communism, can be considered to be *tinokos shenishbu*. These Jews were not exposed to authentic Judaism and may never have met a Shabbos-observant Jew. Nevertheless, those who grew up in Israel know that it is forbidden, according to Judaism, to desecrate Shabbos, and they are considered deliberate sinners. Even if they were brought up secular, they know that their parents left Judaism.⁴⁶ Elsewhere, however, Rav Auerbach considered such non-observant Jews to be considered inadvertent sinners (although not totally blameless).⁴⁷ However, when it came to outreach situations, Rav Auerbach was much more lenient, in

43 כך כתוב ב" The Jewish Observer " (יוני 1973).

44 שו"ת ודברת במ (סימן רסה סעיף ב):

"שמעתי ממוריני הגאון ראש הישיבה רב דוד פיינשטיין דלענין הרבה דברים אם ההורים שלהם היו מחללי שבת והלכו לבית ספר של מדינה בלי שום הדרכה מההורים שלהם נראה יותר פשוט דדינים כתינוקות שנשבו... והכל לפי ראות עיני המורה דגדרים אלו אינם ברורים כל כך".

45 כן הסביר לי בנו של הרב ראובן פיינשטיין, הרב אברהם פיינשטיין. וכך שמעתי מתלמידי הרב חנוך לייבאוויטש בשם הרב משה פיינשטיין.

46 הליכות שלמה (הלכות פסח עמודים שכו ושכז):

"רבים דנו בענין זה דשכיח טובא לצערנו, שרבים מאחינו בני ישראל רחוקים משמירת ומידיעת התורה ומצוות, האם... יש לדמותם לתינוק שנשבה לבין הנכרים שאין דינו כעכו"ם. ברם נראה דלא הוי כתינוק שנשבה אלא אם כן לא שמע מעולם ענין דת ישראל... רק אותם שנתגדלו בארץ רוסיא בזמן שלטון הרשע... כיון שהם שוגגים ביותר וכעין אנוסים, יש מקום להקל כלפייהם לענין בישול, ומגע יין, צירוף לזימון וכדומה".

47 מעדני שלמה (עמוד כז):

"מכל מקום כיון שיודע שיש דת היהודים ויש כאלה שטוענים שצריך לשמור מצוות אם כן כבר אינו בגדר 'תינוק שנשבה' וכל מה שאנו מושתמשים בתואר זה אינו אלא לשון מושאל כיון שכלפינו היחס אל יהודי כזה צריך להיות כמו אל תינוק שנשבה דהיינו שצריך לחוס ולרחם עליו ולא לשנא אותו כיון שסוף סוף שוגג הוא".

part because there was a need to find grounds for halachic dispensation to allow effective *kiruv* activities.⁴⁸ He defined secular Jews of today as *tinokos shenishbu* to allow them to be counted in a minyan.⁴⁹ (In general, Rav Auerbach stated that these questions needed to be posed to a rabbinic authority for each individual case.⁵⁰)

Although the *poskim* seem to adopt different approaches for determining the status of contemporary non-observant Jews, they do emphasize that different people maintain dissimilar statuses depending upon their backgrounds and environment. We cannot make a sweeping categorization of Jews one way or the other, even though most unaffiliated Jews are likely, in fact, to be *tinokos shenishbu*. Thus, the status of each Jew must be evaluated on an individual, case-by-case basis by rabbinical authorities.⁵¹

The situation also changes with time. For example, today there are fewer Shabbos violators who grew up in homes where Shabbos or aspects of it were kept. It should be remembered that the majority of Jews in the world today have never heard a single Torah lecture.

Rav Moshe Feinstein's correspondence on these issues took place during a time when indeed, most Jews in out-of-town communities were nominally Orthodox, as their parents had been (and many of

48 הליכות שלמה (הלכות פסח עמודים שכו ושכז):

"וגם ידוע שבדרך זו של אירוחם לסעודות שבת ויום טוב מתקרבים רבים מהם לחיי תורה ומצוות ושבים לאבינו שבשמים, יש למצוא צדדי היתר לכך... ויש גם לצרף בנדון דידן מה שכתוב בשו"ת מלמד להועיל (סימן כט) בשם הרבה גדולי עולם להקל במחללי שבת שבזמננו עיין שם, ובפרט בנדון דידן כשהדבר נעשה למטרה קדושה זו של קירובם לתורה ויראת שמים".

49 תשובת הרב שלמה זלמן אויערבאך שהובא בשו"ת רבבות אפרים (חלק ז סימן תב):

"בקשר לניהול מניין תפילה עבור החוקים שרוצים לקרב אותם לתורה ומצוות על ידי השתתפותם בסדרי תפלה ובהסתמך על הספר החשוב מלמד להועיל סימן כט שהביא מהרבה גדולי עולם להקל בזה במחללי שבת שבזמננו שהם כעין תינוקות שנשבו ובפרט כשהנעשה למטרה קדושה של קירוב החוקים לתורה ויראת שמים".

50 הליכות שלמה (הלכות פסח עמודים שכו ושכז):

"והדבר מסור למורי ההוראה להורות בכל נידון לפי ענינו".

51 חזון איש (יורה דעה סימן א אות 1):

"ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט".

שו"ת ודברת במ (סימן רסה):

"ובפרט שמנינו דהרבה מהם הויין בגדר תינוק שנשבה... נראה יותר פשוט דדינם כתינוקות שנשבו... והכל לפי ראות עיני המורה דגדרים אלו אינם ברורים כל כך".

וגם הרדב"ז שהיה מחמיר ביהודים הקראים בתקופתו כמו שכתב בשו"ת הרדב"ז (בסוף סימן קפז):

"והכל לפי ראות עיני הדיין והמנהיג".

them, themselves) in their Eastern European countries of origin. Most left Judaism because it was nearly impossible to find a job that did not involve Shabbos desecration.

While we do not know if Rav Feinstein would rule differently were he alive today, we must remember that it is necessary to follow contemporary *poskim* in all areas of halachah. Below, we will show that where the dominant environment is not sympathetic to Judaism, this provides an extra reason to be lenient.

Even those who do not consider the unaffiliated Jews of our generation to be *tinokos shenishbu* would agree that in places where it is unlikely that the person in question would have had any exposure to Torah, he would be considered a *tinok shenishbah*.⁵² But, on the other hand, the Chazon Ish maintained that there was a point at which enough effort was invested in teaching such a person, that one could begin to consider him a deliberate sinner. (However, he was clear that only a *beis din* could establish that fact for each individual.)⁵³

This idea, that the status of each person has to be judged on a case-by-case basis, is supported by Rav Dovid Cohen.⁵⁴ Certainly, the majority of today's non-observant Jews are *tinokos shenishbu*. Determining the status of Jews who strayed from the path of Torah is more complicated, and a lot depends on whether the person did so as a deliberate rebellion against God. However, if the person suffered sexual or other forms of abuse at the hands of a teacher or a parent, for example, he may be considered an *o'nes*. Such a Jew also had to be exposed to a certain amount of Torah learning.⁵⁵ The criteria are continuously in flux. In the time of the *Binyan Tzion*, someone who did not keep Shabbos yet nevertheless made Kiddush could be considered to be declaring his belief

52 בינה ודעת (מבוא ציון עט):

"במקומות הנידחים בחוץ לארץ וכדומה שמעולם לא שמעו על יהדות ויהודים נראה שדינם של אלו שאינם שומרי תורה ומצוות כשוגגים וכן שמעתי מהרב אביגדור נבנצל בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך."

53 חזון איש (יורה דעה סימן א סעיף קטן ו):

"ותינוק שנשבה... אחר שהשתדלו עמו והוא מויד וממאן לשוב דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו".

54 וכמו שאמר לי בעצמו.

55 וסיפר הרב דוד קאהן שאמר לו הרב אהרן סולובייצ'יק בשם הרדב"ז שרק מי שלמד תורה שבעל פה אפשר לידונו כמורד.

in the Creator. In our day, a person may make Kiddush for any number of reasons. The overarching insight, though, is that someone who was brought up in a non-observant family is to be considered a *tinok she-nishbah* unless there are indications to the contrary.⁵⁶

The status of a non-observant Jew has many practical effects, such as the status of the wine that he touches or whether he can be counted as part of a minyan. As far as the obligation and modus operandi of being *mekarev* such a person, the laws are more or less the same whether we are interacting with a Jew who is only breaking Shabbos for livelihood reasons or one who is considered a *מומר לתאבון*.

As far as the not-yet-observant Jew himself is concerned, he is never considered entirely faultless and he will surely have to bring a *korban* when the Beis Hamikdash will be rebuilt. For, as Rav Elchanan Wasserman writes, belief in Hashem and His Torah is intellectually compelling.⁵⁷ It has to be that way, for Hashem does not want anyone to be a sinner and is only interested in our good.⁵⁸

The Chazon Ish writes that we cannot properly fulfill the mitzvah of *tochachah* today (though we are bound to try). Consequently, we have no permission to hate any Jews today.⁵⁹ (In chapter XII, we will deal with issue of what our feelings toward such people ought

56 כל זה מהרב דוד קאהן.

57 קובץ מאמרים (מאמר א):

"כי האמונה שהקב"ה ברא את העולם היא מוכרחת לכל בן דעת, אם רק יצא מכלל שוטה, ואין צורך כלל לשום פילוסופיא להשיג את הידיעה הזאת".

58 יחזקאל (לג, יא):

"אמור אליהם חי אני נאם ה' אלקים אם אחפון במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחי".

סנהדרין (דף לט ע"ב):

"שאינן הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים".

הרב יעקב עמדין בסידור היענין (בברכת ולמלשינים):

"הקב"ה אוהב את הרשעים".

קל"ח פתחי חכמה של הרמח"ל (פתח ב):

"כתבי ותונתי את אשר אחון—אף על פי שאינו הגון (ברכות דף ז ע"א), וגו' הרי שרוצה להטיב גם לרשעים".

59 חזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן כח):

"ובהגהות מיימוניות פרק ו מהלכות דעות כתב דאין רשאיין לשנאתו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין דמצוה לאהוב את הרשעים מהאי טעמא והביא כן מתשובת מהר"ם לובלין כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח, ודיינינן להו כאנוסין ולכן אי אפשר לנו לדון ביה לפטור מן היבום, וכן לענין שאר הלכות".

to be. We will also deal with the mitzvah of *tochachah* in depth in chapter XIII.)

C. SOCIETAL INFLUENCE

An additional factor in determining the halachic status of contemporary unaffiliated Jews is the distinction between an environment that is predominantly observant and one that is not. In the former, Shabbos desecration is considered a rebellion against the community and its standards, as well as displaying a disdain for Shabbos. However, when most Jews in the world are Shabbos violators, then a violator is simply doing the same as “everyone” around him. In this situation, it is not only one’s personal ignorance which facilitates his Shabbos desecration but the fact that he gets such a strong message from the Jewish environment around him that he is doing nothing wrong by not keeping Shabbos.⁶⁰ The individual may get this message from his home and/or his school.⁶¹

Under such circumstances, he is not condemned to the status of a flagrant Shabbos desecrator, for how is he to realize that Shabbos desecration is so terrible if there is no message to that effect from his environment?⁶² On the contrary, in the eyes of these Jews, it is the Shabbos-observant Jews who appear to be separating themselves from the majority.⁶³

60 רוב הפוסקים התייחסו לדבר הזה ולדוגמא המהרש"ג (חלק ב סימן מג) ושו"ת זקן אהרן וואלקין (חלק א אורח חיים סוף סימן יב, ויורה דעה סוף סימן נה) כתבו להקל בין נסך שהיום כשרוב אנשים מחללים שבת לא מחללים בחוצפא ולא שמיע להו איסורא כלל ולפיכך צריך להיות מתון ביותר בענינים אלה שלא לדחות אבן אחר הנופל, וכמאמר חז"ל שמאל דוחה וימין מקרבת (סוטה דף מז).

61 שו"ת יביע אומר (חלק א יורה דעה סימן יא):
 "אנשים הללו שהתחנכו בבתי הספר של הממשלה, ובילדי נכרים ישפיקו, ולא ידעו ולא יבינו ערך קדושת השבת ושאר ערכי הדת, הרי הם כתינוקות שנשבו בין הגוים".

62 מכתב מהרב שלמה זלמן אויערבאך נדפס בקובץ מבקשי תורה (כרך ג קובץ טז) ובספר ועלהו לא יבול (חלק א עמוד רנט):
 "בזמננו שהפרוץ מרובה על העומד הרי הם כתינוקות שנשבו לבין הגוים ואפילו הם יודעים מעט מכל מקום קל הדבר בעיניהם והם טועים לחשוב שזה לא כל כך נורא".

שו"ת יביע אומר (חלק א יורה דעה סימן יא בהערה ד"ה והנה):
 "שכל הטעם שהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כמומר לכל התורה כולה, מפני שעושה מעשהו בחוצפא ובריש גלי קבל עם ועדה, וזהו בזמן שכל העדה כולם קדושים".

והביא סברא זו גם כן בשם שו"ת זקן אהרן וואלקין (חלק א אורח חיים סוף סימן יב, ויורה דעה סוף סימן נה) שאמר שלפיכך צריך להיות מתון ביותר בענינים אלה שלא לדחות אבן אחר הנופל וכתב שם שאם לא נעשה כן, אז עלולים אנחנו גם כן להפסיד את הדור אחרי זה, שהם כבר תמימים.

63 שו"ת מלמד להועיל (חלק א אורח חיים סימן כט):

Many laws affecting Shabbos violators were enacted as sanctions to discourage not only the violator, but others who might be influenced by him. Such sanctions could not be too harsh because there was a need to bring him back.⁶⁴ Today, however, such sanctions would be counter-productive. In the contemporary situation, sanctions would have the effect of driving people further away from Judaism, not closer, and therefore, where the halachah legitimately permits it, many *poskim* are lenient.⁶⁵ We will see below how this affects calling such a Jew to the Torah, counting him as a part of a minyan, and the laws concerning wine that he handles and other related matters.

For example, Rav Chaim of Brisk claimed that the purpose of the law of מוירדין was so that others would not similarly lose their faith.⁶⁶ But, he added, in a world where so many have left Judaism, the loss of one individual is no longer effective.⁶⁷ The Chazon Ish adds that particularly

"עוד יש סניף להקל שבזמננו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועושה תועבה ביד רמה ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כיון שבעונותינו הרבים רובם פורצים הגדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך ואין צריך לעשות כבצנעה, ופרהסיא שלו כבצנעה, ואדירבה היראים קרואים בזמננו פרושים ומובדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ".

רמב"ם (סוף מאמר קידוש ה', עמוד מז):

"ואין ראוי להרחיק עוברי עבירה ומחללי שבת ולמאוס אותם, אלא יש לקרבם ולזרזם לעשות המצוות, וכבר אמרו חז"ל שהפושע ברצון כשיבא אל בית הכנסת להתפלל מקבלין אותו, ואין נהגין בו מנהג כיוון, וסמכו על הפסוק לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, אל יבוזו לפושעי ישראל שבאים בסתר לגנוב מצות".

שו"ת יביע אומר (חלק א יורה דעה סימן יא):

"ומה שכתב הרמ"א (סימן שלד) לגדות לעוברי עבירה, מלבד שאין זה מוסכם שזמננו על הרמ"א... בר מן דין יש לחלק בין יחיד לרבים, כמו בזמן הזה אשר בעונותינו הרבים רבו הפושעים, וכמו שכתוב החתם סופר (חלק יורה דעה סימן שכב), דבכי האי גוונא יש לחוס על נפשות הקטנים... וידעתי בני ידעתי שיש מחלוקת גדולה בדורות האחרונים בשיטות אלו, וצריך לזה חכמה גדולה וסייעתא דשמיא לכל רב בעירו, ומר באתריה הישר בעיניו יעשה, לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ולכלכל דבריו במשפט, ודיהי' עם השופט. ועיין בשו"ת הרדב"ז (חלק א (סימן קפו) שצריך לנהוג במתינות בדברים אלו".

וכן כתבו רוב הפוסקים ודלא כמו השו"ת מנחת אלעזר (חלק א סימן עד) שבכתב "כל שכן שלא יקילו... בשביל לקרב פושעים".

רמב"ם פירוש המשניות (מסכת חולין פרק א):

"ייהרג לכתחילה כדי שלא יטעה את ישראל ויקלקל את האמונה".

ספר עובדות והנהגות לבית בריסק (חלק ב עמוד רסו):

"...השיב מרן הגר"ח... שהדין של 'מוירדין ולא מעלין' שייך רק כשגדולי הדור ונבני מדע לאחר שהרבו באומדנות מחליטין שיש צורך גדול לציבור למנוע הצלתו כדי להציל הציבור מהפסד אמונה... אולם כעת אינו 'צורך שעה' כי הרי הרבה בונדיסטים וקומוניסטים גם בלי הבונדיסטים השוטה הזה, ובונדיסטים אחד יותר או בונדיסטים אחד פחות לא יעלה ולא יוריד... ובענין זה כתב מהר"י אסאד.

מהר"י אסאד (שו"ת יהודה יעלה יורה דעה סימן ו):

"ומה גם כעת היום בזמננו הדור פרוץ מרובה אין להרחיקם כל כך ולדחותם בשתי ידיים חלילה שלא יפקרו טפי ויותר טוב לקרבם ברוגע".

during this time when Hashem's presence on earth is hidden, it is most difficult for the non-observant to return to Torah.⁶⁸

In such a world, any attempt to sanction Shabbos violators will have just the opposite effect it might once have had. Our *modus operandi* has to change to one of performing outreach with love.

Of course, such an approach can only go so far. The *poskim* are not advocating a blanket halachic dispensation to normalize a contemporary Shabbos desecrator so that it is as if he is not breaking Shabbos at all. We will deal with specific applications below.

D. NOT YET REPROVED

According to the *poskim*, a further amelioration relating to the Jews of our generation is that we no longer know how to properly fulfill the mitzvah of *tochachah*. Without proper reproof, the transgressor is not considered truly cognizant of his sin and it is forbidden to hate him⁶⁹ or to apply any of the laws that would apply to a sinner.

Already in the time of the Tanna'im, Rabi Elazar ben Azariah stated: "I would be amazed if there is anyone in this generation who knows how to reprove."⁷⁰

The Chofetz Chaim had already declared that this was true of his generation,⁷¹ and the Chazon Ish followed suit.⁷² One is designated a

68 חזון איש (יורה דעה סימן ב אות טז):

"ונראה דאין דין מורדין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה כמו בזמן שהיו נסים מעוים ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והמפרין אז הוא בנליות מיוחדת בהטיות היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם. אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות חס ושלוה וכיון שכל עצמנו לתקן אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שירינו מגענת".

69 עיין בפרק יב שם כתבנו על ענין זה באריכות. ועיין בהערות לקמן בשם החינוך והמגן אברהם והחזון איש.

70 ערכין (דף טז ע"ב):

"אמר רבי טרפון תמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך אמר לו טול קורה מבין עיניך אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח".

71 אהבת חסד (מרגניתא טבא סימן יז):

"ואף ברשע גמור יש איסור לדעת מהר"ם מלובלין לשנאותו כל זמן שלא הוכיחו ואין בדור הזה מיו שיודע להוכיח שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל וטבעו הרע גרם לו כמו שכתוב ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו וגו'".

ואם תאמר, הא כבר אמר רבי אלעזר בן עזריה בזמן התנאים שדורו לא מקבל תוכחה, יש לומר דלא קיבלו להלכה את דעת רבי אלעזר בכל הדורות כי לא היה מתאים להמציאות עד זמן החפץ חיים והחזון איש.

72 חזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן כח):

wicked person only after he fails to change his behavior despite repeated attempts to reprove him.⁷³ If we do not know how to fulfill the mitzvah of *tochachah*, the sinner is never considered to be “after reproof” and retains his full status with respect to all mitzvos.⁷⁴

A corollary of this logic is the idea that in today’s day and age, we have a very good chance at reaching out to such people. Despite our having lost the art of *tochachah*, *teshuvah* is in the air and our efforts to reach out to such Jews are likely to bear fruit.⁷⁵

“ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר”י מולין שמצוה לאהוב את הרשעים מהאי טעמא והביא כן מתשובת מהר”ם לובלין כי אצלנו הוא קודם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח ודיינן להו כאנוסין וגו”.

73 ספר החינוך (מצוה תסא):

“יש לי להבין שמוותר וגם מצוה עלינו לשנא גם כן אפילו הרשעים בשאר עברות אחר ראותנו שהשחיתו והתעיבו מעשיהם עד שאין תקוה בהם, ולא ישמעו לקול מורים אבל יבזו דבריהם ולמלמדם לא יטו און, אבל להויקם מנגמת פניהם, הנה אלה רשעים שהיה דוד אומר עליהם (תהלים קלט, כא) הלא משנאיך ה’ אשנא ובתקוממיך אתקומט”.

ומנא ליה שצריך שעבריינין יעבור עד שאין לו תקוה שיחזור ולא יקבל תוכחה אפילו מתלמיד חכם? דשמא עם עבר פעם אחת כבר מותר לשנאותו... אבל מסתמא זה בגלל שהמצוה של שנאה כתוב אצל המצוה של תוכחה באותו פסוק ושם כתוב הוכח תוכיח כמו שכתבת.

אבל לא משמע כן מהרמב”ם.

רמב”ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יג הלכה יד):

“והיאך יהיה לישראל שונא מישראל והכתוב אומר (ויקרא יט, יז) לא תשנא את אחיך בלבבך אמרו חכמים כגון שראוהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הרי זה מצוה לשנאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו”.

ולא הזכיר הרמב”ם שזה רק אחרי התוכחה. וקשה להגיד שלהרמב”ם לא צריך השתדלות של תוכחה אפילו פעם אחת היות שאיסור לשנאו גופא כתוב הוכח תוכיח. אבל בסוף הספר (בהערה כד) נסביר שלשיטת הרמב”ם יש הבנה של הפסוק שלא נוגע לתוכחת רשע בכלל אלא למו שפגע בך אישית ויש דרוש של הפסוק כשמצות תוכחה לרשע ומצות לא תשנא הם שני חיובים נפרדים.

מכל מקום המגן אברהם הכריע להלכה שאיירי ב”אדם רשע שאינו מקבל תוכחה” ומסתמא היינו פעם אחר פעם. וכמו שמשמע מהחזון איש.

מגן אברהם (סימן קנו סעיף קטן ב):

“מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך ודוקא רעך בתורה ובמצות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאותו”.

74 חזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן כח):

“ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר”י מלובלין שמצוה לאהוב את הרשעים מהאי טעמא והביא כן מתשובת מהר”ם לובלין כי אצלנו הוא קודם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח ודיינן להו כאנוסין וגו”.

75 חזון איש (יורה דעה סימן א סעיף קטן ו):

“שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שראוי לשוב לא יזיד לבלתי שב, אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מויד וממאן לשוב דינו כמומר. ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו... ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט... וכמו כן אותן שאבותיו פרשו מדרכי הצבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישאל לכל דבר ונמו צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מויד”.

גינת ורדים (אורח חיים ב, לא):

“דלא לימוד הרב (הרמב”ם) וכו’... דבשכבר באו לידי תבונה ומדה זו הלא הם קרובים לתשובה”.

E. RESTRAINT IN FRONT OF DISTINGUISHED PEOPLE

A Jew who would be embarrassed to violate Shabbos in front of someone who is distinguished does not have the status of a flagrant Shabbos desecrator.⁷⁶ His restraint demonstrates that he is not completely brazen in his Shabbos desecration and that his motives are therefore not out of spite.

Rav Aharon Feldman told me that this law applies to any secular Jew who is visiting an observant household. If, while in that house, he would be careful to not deliberately violate Shabbos, then he does not have the status of a Shabbos violator.

F. OUTREACH AND THE STATUS OF *TINOKOS SHENISHBU*

We have shown that most contemporary *poskim* maintain that non-affiliated Jews of our generation have a status of *tinokos shenishbu*. We will now consider the practical applications of this. We will address how we should relate to these Jews and to what degree we should actively reach out to them.

The famous passage of the *Rambam* that states that the Karaites were to be considered *tinokos shenishbu* was essentially addressing the

76 עירובין (דף סט ע"א):

"הוא דנפק בחומרתא דמדושא, כיון דהוייה לרבי יהודה נשיאה, כסיה [היינו שהיה בוש לפני הנשיא] אמר כגון זה מבטל רשות לרשות יחיד [פירוש מבטל את חלקו בחצר המשותפת כדי ששכניו יוכל לטלטל בתוכה בשבת] היינו מחלל שבת בצנעא קרינן ביה ולא מקרי מומר".

רש"י (שם ד"ה כגון זה):

"שמחלל שבת בצנעא".

ואף על פי שמחלל אותו אדם שבת בפרהסיא לפני כל אדם, היות שבוש לפני הנשיא נקרא מחלל שבת בצנעא ולא נקרא מומר. ודין זה הובא להלכה בתורת חיים (עירובין דף סט ע"א). ומביאים אותו האליה רבה, התוספת שבת (סימן שפה) ובדרכי תשובה (יורה דעה סימן קיט סעיף קטן לה). וכן פסקו המהרש"ם (חלק א סימן קכא) והמשנה ברורה (סימן שפה סעיף קטן ו). וכן כתבו החזונו איש (כלל עה סימן כו), שו"ת צמח צדק (אבן העזר סוף סימן רנט) ועוד אחרונים [עיין שו"ת יביע אומר חלק א יורה דעה סימן יא סעיף קטן יד], ודלא כהמנחת יצחק (חלק ג סימן כו) דמהני גדר זה דווקא במחלל שבת רק באיסור דרבנן. וכך פסק הרב שלמה זלמן אויערבאך.

מעדני שלמה (עמוד כו):

"אמר מרן [הרב שלמה זלמן אויערבאך] דאף על גב שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי לענין ביטול ביום טוב קשה לדעת מי נכנס בימינו לגדר זה ונראה דהיינו מי שיעשה מלאכה אפילו בפני אנשים חשובים אבל פשיטא דמי שימנע מלעבור מלאכה בשבת כיון שיוודע שנמצא בפני רב חשוב וכדומה דינו כישראל בענין זה. וכן לענין נגיעת יין על ידי מחלל שבת בפרהסיא אם מתיישב מחלל שבת בפני רב וכדומה יינו מותר".

ודבר זה לא הוסכם על ידי כולם. בשו"ת ערוגת הבושם (אורח חיים סימן עז), ובשו"ת מנחת אלעזר (חלק ג סימן כד) חולקים.

issue of מורידין—which in any case does not apply today.⁷⁷ But there is a practical part to that *Rambam*, too, where he states that we should reach out to these Jews.⁷⁸

Let us understand the *sugya*. The Torah states, “You should surely reprove your friend.”⁷⁹ The word עמיתך is interpreted as במצוות, your neighbor/friend in mitzvos.⁸⁰

This means that the person you are required to reprove is basically a mitzvah-observant person who has merely erred in this one thing. However, most *poskim* put the bar for exclusion quite high—in that an ordinary, non-observant Jew, who is considered a מומר לתאבון, would certainly be included in the term עמיתך.⁸¹

77 הזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן טז):

“ונראה דאין מורידין אלא בומן שהשגחתו יתברך גלויה כמו בומן שהיו נסים מצוין ומשמש בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרים או היו בגליונות מיוחדת בהטיית היצר לתאוות והפקרות ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורענות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב לעולם, אבל בומן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה שיהיו בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות חס ושלוש וכיון שכל עצמנו לתקן אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידעו מנגעת.”

78 רמב"ם (הלכות ממרים פרק ג הלכה ג):

“לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה.”

ויש גירסא אחרת בדברי הרמב"ם שמשמיימים אחרים המילים האלה: “ואל ימהר להרגן”. וכן הוא גירסת מהדורת הרב פרנקל.

79 ויקרא (יט, ז):

“לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא.”

80 תנא דבי אליהו רבה (פרק יח):

“הוכח תוכיח את עמיתך יכול אפילו אם אתה יודע שהוא רשע ושונאך אף על פי כן אתה חייב להוכיח אותו? תלמוד לומר הוכח תוכיח את עמיתך—לעמיתך שהוא אוהבך ושהוא עמך בתורה ומצות אתה חייב להוכיח אותו אבל לרשע שהוא שונאך אין אתה חייב להוכיח אותו וגם אי אתה רשאי להוכיח אותו שנאמר (משלי ט, ז) יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו. אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך וגו'.”

והובא דבריו בבבאור הלכה (סימן תרח ד"ה אבל) בקיצור.

מלב"ם (ויקרא יט, ז):

“והתוכחה היא רק בשוים. ששניהם המוכיח והמוכח מסובלים בתורה ובמצות.”

וכדומה המהרש"א (יבמות דף סה ע"ב):

“עמיתך במצוות שמקבל תוכחה ובהיפך שאינו מקבל תוכחה.”

וכן כתב הגר"א (אדרת אליהו פרשת קדושים יט, ז):

“את עמיתך .... ולא לרשע שישנאך שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך.”

וגדולה מזה כתב הש"ך (יורה דעה סימן קנא סעיף קטן ו) שמומר לעבודה זרה אינו חייב אפילו להפרישו מאיסור [ובפרק ו בביא פלוגתא דרבנותא על זה].

81 אף על פי שבשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן שג ד"ה אמנם) כתב שלפי מיעוט הפסוק אין מקור שאפילו לסתם רשעים חייב להוכיח, מכל מקום כל המפרשים כללו סתם רשע בהחייב להוכיחם [חוץ מהדגול מרובה יורה דעה סימן קנא א שהוא דעת יחידה] ורק הוציאו פורקי עול טפי כמו מומר, אפיקורס או לץ. והמהר"ם שיק בעצמו (אורח חיים סימן שג) כתב להוציא

Nevertheless, according to the *Bi'ur Halachah*, one does not have to reprove someone who is a flagrant Shabbos desecrator (nor one who chooses to do a transgression as an act of defiance or rebellion against Hashem—a מומר להכעיס).⁸² According to our aforementioned conclusion, that today's secular Jews are not considered evildoers but *tinokos shenishbu*, it seems reasonable to presume that the *Mishnah Berurah* was referring to those who were brought up in an observant environment and were taught about Hashem, Shabbos, and the Torah. Moreover, does not the Chofetz Chaim himself state that we no longer know how to give *tochachah* and therefore everyone is in a state of prior to having been reproved? According to this position, the Chofetz Chaim would agree that they would be included in the category of עמיתך במצוות.

We also suggested above that such speculation might also be the opinion of Rav Moshe Feinstein (who in any case maintains that those who violate Shabbos for work purposes are only לתאבון). However, one cannot say this of the position of Rav Elyashiv (see section B above).⁸³

However, the discussion is moot, for even Rav Elyashiv never intended to exempt us from the mitzvah of *tochachah* (and of *kiruv* in general) as he makes clear in several letters he addressed to *avreichim*. Perhaps Rav Elyashiv concluded that there were two separate categories—the status of secular Jews (in Israel) who may be considered שוגגים (or even אנוסים) but not yet fully-fledged *tinokos shenishbu*, which is a

מומרים להלל שבת בפרהסיא ומומר לעבודה זרה ומומר להכעיס שדינם כגוי. הערוך השלחן (אורח חיים סימן קנו סעיף קטן ט) רק מוציא מן הכלל מינים ואפיקורסים. הביאור הלכה [עיין הערה למטה] מוציא מחלל שבת בפרהסיא ומומר להכעיס. היינו מומר להכעיס שגדרו יודע את קונו ומתכוון למרוד בו. 82
ביאור הלכה (סימן תרח ד"ה אבל):
"ודע דמסתברא דמה שפסק הרמ"א דבדבר המפורש בתורה חייב למחות דווקא שהוא באקראי אבל אלו הפרקי עול לגמרי כמו מחלל שבת בפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס כבר יצא משם עמיתך ואינו מחוייב להוכיחו וכן איתא בתנא דבי אליהו..."
וכן כתב הש"ך (יורה דעה סימן קנא סעיף קטן ו):
"מיירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור וכדכתב הרא"ש שם דלא גרע מישראל קטן אוכל נבילות שבית דין מצווים להפרישו כל שכן ישראל גדול מה שאין כן עובד כוכבים וישראל מומר שאינו חייב להפרישו."
ועיין עוד בשו"ת אבני נור (יורה דעה סימן קכז), מהוה אברהם (אורח חיים סימן מוח) ועוד.
שו"ת ישא יוסף להגר"י אפרתי (אורח חיים חלק א סימן ל) בשם הרב יוסף שלום אלישיב: 83
"אותם [מחללי שבת] שגדלו בארץ הקודש הרי ודאי שמעו [ושמעתי כוונתו]—אפילו ששמעו דרך הלגלוג רחמנא ליצלן] שיש ענין של שבת ומצוות ולכן לא ברירא שיהיה דינם כתינוק שנשבה".

more lenient status, or perhaps he maintained that it is only a *sofek* if such Jews are to be categorized as *tinokos shenishbu*.

I wish to suggest a third approach. Whenever the contemporary Torah leadership encouraged us to do *kiruv*, they did not do so based on any of the many mitzvos of *kiruv*, such as *tochachah*, Torah study, etc. Rather, they made (and make) reference to 'עת לעשות לה'—the fact that there is massive spiritual hemorrhaging of our nation into assimilation and intermarriage—a real crisis of enormous proportions. In such a situation, the source of the mitzvah is not the *kiruv* obligation of each individual Jew, but rather a national mission. We have to bring the Jewish People back to their Maker from wherever they are, and the status of any individual Jew does not exempt us from this obligation.

The main point, however, is that these lost Jews are not considered *מומרים להכעיס* and are, therefore, still included in the responsibility of *kiruv* (at least to be strict in a situation of doubt).

In addition, if there is a chance that you will be able to reach out to a particular lost Jew (i.e., he will listen to your reproof), then many *poskim* rule that even if he was raised to be observant and has since strayed, your obligation to reach out to him continues. He is considered your neighbor in mitzvos because he will accept your reproof and will again be truly mitzvah-observant (see endnote I). In this respect, *tochachah* differs from other mitzvos that affect the non-observant. All other mitzvos where the terms *רעהך*, *אחיך*, *עמיתך*, are mentioned presume some kind of prior special “Jewish” connection, thereby obligating one to a higher standard vis-a-vis this person. But to be giving toward a person who is no longer *במצוות עמיתך* is to empower someone to act against the very interests we represent. However, *tochachah* is different. The impetus behind the mitzvah of *tochachah* is to put the transgressor into a proper relationship with Hashem to begin with. Accordingly, while one is permitted to exempt oneself from the mitzvah of *tochachah* in the case of a *מומר להכעיס*, it is certainly praiseworthy if one goes the extra mile and succeeds in reaching out to such a person and returning him to his source. It is possible that if one feels a strong potential for success, one is actually obligated to reach out to this person. The only exemption is if he is considered unreachable to begin with, in which case we say

that just as it is a mitzvah for a person to say that which will be heard, so it is a mitzvah or even an obligation for a person not to say that which will not be heard.⁸⁴ In fact, a *kiruv* attempt on the latter will only lead to further alienation of the person from you and the Torah-message you are trying to impart, as it states, “Do not reprove the scoffer, lest he will come to hate you” (*Mishlei* 9:8). In addition, such a person may be a negative influence on others. (Despite that, the *Re'em* writes that where one could engage such a Jew and teach him Torah, he should do so.)⁸⁵

84 יבמות (דף טז ע"ב):

"כשם שמצווה על אדם לומר דבר הנשמע כן מצווה על אדם לא לומר דבר שאינו נשמע".

ערכין (דף טז ע"ב):

"עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה ושמאל אמר עד קללה ורבי יוחנן אמר עד נויפה".

אבל מה שנוגע לעניינינו אנחנו רואים שפלא הוא שיש דעה אחת שחייב להמשיך עד הכאה. ומסתמא בן אדם כזה שכבר כעס על המוכיח או אפילו קללו – בודאי כבר מוזמן הראה שלא מוכן לקבל תוכחה. [ומכל מקום כתבה הגמרא ביבמות שמצווה או חובה לא לומר דבר שלא נשמע. וזו גדר הרבה יותר מוקדם מנזיפה וכי' ותירצו הראשונים בכמה אופנים.] ובפרק יג (חלק E) נדון בסוגיה זאת.

85 שו"ת הרא"ם (סימן נז):

"אפילו הכי יש לומר דמותר ללמדם לקראים ולית בהו איסורא... ואף על פי שהם מחזיקים בכפירתם אם כן המלמדים להם הם משתדלים לקרבם תחת כנפי השכינה מאחר שהם מתרצים לשם יתברך והשם מתרצה להם ומקרבן לפניו ואין מצווה גדולה מזאת דעד כאן לא אסרו אלא כשהתועלת המגיע להם הוא מצדינו כמו לרפאתם או לילד נשותיהם או להניק את בניהם משום דמקומים אותה הפך הרצון האלהי שרועה באבודם אבל היכא שהתועלת המגיע להם הוא מצד הבורא יתברך אדרבה כל המשתדל בו משתדל בקרוב הרחוקים ואין מצווה כזאת שהוא מוכה את הרבים".

Endnotes

הרבה מפרשים הבינו שכל סיבת הפטור מלהוכיח רשע הוא שלא מקבל הרשע תוכחה, אבל כשרשע מכל מקום יקבל תוכחה [או אפילו יש סיכוי שיקבל תוכחה] חייב להוכיחו. וכן כתב המנחת חינוך (מצוה רמ) וזה לא כמו שאנו דורשים בדומה בחושן משפט (סימן רכח) כלפי אונאת דברים ועיין במהר"ם שיק (בספר המצוות סימן רמ סעיף קמ"ב) שהניח בצריך עיון למה באמת לא מפרשים את הגדר של "עמיתך" כאן כמו שם ואף על פי שבסברה יש לחלק ולהגיד ששאני תוכחה דכל מהות המצוה היא להחזיר את המוכח למוטב, מכל מקום היינו צריכים ללמוד שהמילה "עמיתך" בא להוציא מסברה כזאת כדי לסלק קושיא זו.

I

בספר מצות התוכחה פירש את הפסוק שהיית אתה להוכיח באופן שהמוכח יהיה עמיתך בסוף וכדומה במנחת חינוך (מצוה רלט). אבל נראה בעיני פירוש זה דחוק ואולי היה אפשר לתרץ באופן אחר.

החזון איש (יורה דעה סימן ב סעיף קטן כח) הביא שאדם רק נקרא רשע אחרי התוכחה [עיי' שם מה שכתב בנוגע לזמננו] ולכן שאני הגדר של "עמיתך" הכתוב אצל תוכחה משאר מצוות כי לפני תוכחה הוא עדיין נקרא עמיתך ורק אחרי התוכחה נקרא רשע ואתה פטור ממנו. ואפילו אז רק כשקיימת את המצוה לפי השיעור הדרוש [שהלימוד מיתור המילה "תוכיח" שצריך לחזור ולהוכיחו מאה פעמים. (ערכין דף טז ע"ב אבל לפי הגמרא בבבא מציעא דף לא ע"א הלמוד הוא ממילת "הוכיח") ולבאורה מי שחטא וקבל תוכחה וחזר ונחטא נקרא רשע—כן משמע מהחזון איש יורה דעה סוף סימן ב—ואם כן סתם רשע אינו פטור מתוכחה.] אבל לפי זה קשה למה יש פטור להוכיח מומר וכדומה. ואפשר שהגדר של מומר הוא שעובר עבירות כל כך בגסות רוח וכשהאיסור כל כך ברור לכל שהוא כמוכח ועומד וצריך עיון.